

BEHEERSPLAN

YPRES (MENIN GATE) MEMORIAL

Datum indiening ter goedkeuring: 11/10/2021

Ypres (Menin Gate) Memorial

Beknopte beschrijving	Poortgebouw op rechthoekige plattegrond
Typologie	Herdenkingsmonument
Periode	Begin 20ste eeuw (post WWI)
Adres	Menenstraat z.n.
Kadastrale gegevens	IEPER/1e AFD/G/002/3°
Beschermingsbesluit	Beschermd Monument Maakt deel van de bescherming van de Vestingen sinds 15-07-1987
Beheersplan	Ypres (Menin Gate) Memorial
Opdrachtgever	Commonwealth War Graves Commission Elverdingestraat 82 8900 Ieper
Contactpersoon	Sarah Camerlynck – Project Cell & Subsidies Leader sarah.camerlynck@cwgc.org

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE 2
1 IDENTIFICATIE 5
1.1 Inleiding 5
1.1.1 Doel 5
1.1.2 Opbouw van het beheersplan 5
1.1.3 Afbakening 5
1.1.4 Auteurs 6
1.2 Identificatie 6
1.3 Situering van de site 8
1.4 Juridische toestand 9
1.4.1 Eigendom, zakelijke en persoonlijke rechten 9
1.4.2 Beschermde status 10
1.4.3 ZEN-erfgoed 10
1.4.4 Open Erfgoed statuut 11
1.4.5 Gebruikers & participatie 11
2 HISTORISCHE NOTA 12
2.1 Inleiding 12
2.2 Ieper voor woi 12
2.3 Ieper tijdens WOI 14
2.4 Ieper na WOI: het internationale debat 16
2.5 De bouw van de menenpoort (1923-1927) 18
2.5.1 Memorials to the missing 18
2.5.2 Het ontwerp van Reginald Blomfield 19
2.5.3 Bouwactiviteiten 22
2.5.4 De inhuldiging 24
2.5.5 Een plek voor bedevaart 24
2.6 Onderhouds-, herstellings- en aanpassingswerken 25
2.6.1 Algemeen: 25

2.6.2 1927-1939 26
2.6.3 De Tweede Wereldoorlog 28
2.6.4 1950 - 1975 30
2.6.5 1975 - 1990 33
2.6.6 2000 tot op heden 33
3 INVENTARIS VAN DE HUIDIGE TOESTAND 34
3.1 Methodiek 34
3.1.1 Methodiek 34
3.1.2 Erfgoedelementen 34
3.2 Exterieur 35
3.2.1 Beschrijving 35
3.2.2 Toestand 43
3.3 Interieur 48
3.3.1 Beschrijving 48
3.3.2 Toestand 58
4 ERFGOEDWAARDEN 68
4.1 Erfgoedwaarden 68
4.2 Erfgoedwaarden vertaald naar huidige regelgeving 68
4.2.1 Architecturale waarde 68
4.2.2 Culturele waarde 69
4.2.3 Historische waarde 69
4.2.4 Sociale waarde 70
5 BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN 71
5.1 Beheersvisie 71
5.2 Doelstellingen 71
6 MAATREGELEN 79
6.1 Inleiding 79
6.2 Exterieur 79
6.2.1 Onderbouw – kelders 79
6.2.2 Bovenbouw - gevels 80

6.2.3 Verlichting 81
6.2.4 Daken 82
6.3 Interieur 83
6.3.1 Centrale hal & galerijen 83
6.3.2 Trappentorens 84
6.3.3 Zolderruimtes 84
6.4 Omgeving 85
6.5 Ontsluitingswerken & publiekswerking 85
7 Opvolging & evaluatie 87
7.1 Samenwerking Agentschap Onroerend Erfgoed 87
7.2 Nazicht en controle 87
7.3 onderhoudslogboek 87
8 Bijlagen 89

1 IDENTIFICATIE

1.1 INLEIDING

1.1.1 Doel

Het beheersplan is een visiedocument dat als primair doel heeft de betekenis en de erfgoedwaarden van het monument te begrijpen en hieraan een beleid en beheer te koppelen dat deze erfgoedwaarden in de toekomst zal behouden en zelfs versterken.

Het beheersplan slaat zo een brug tussen het verleden, het heden en de toekomst. Vertrekkende vanuit de intrinsieke erfgoedwaarde van het monument, wordt een langetermijnvisie gecreëerd met concrete beleids- en beheersrichtlijnen; afgetoetst met de regelgeving op Onroerend Erfgoed.

Het beheersplan vormt zo een draaiboek voor het effectief beheer en onderhoud van de site en biedt een houvast voor zowel de eigenaar als de overheid. Een goed beheer, gebaseerd op een gedegen en aanhoudend onderhoud, zal op lange termijn grootschalige en dure restauratiecampagnes vermijden en vormt dan ook de basis voor de verdere instandhouding van het monument

1.1.2 Opbouw van het beheersplan

In het eerste hoofdstuk wordt de (juridische) omkadering van het beheersplan verduidelijkt, het tweede hoofdstuk omvat de historische nota. In het derde hoofdstuk worden de bestaande erfgoedelementen geïnventariseerd. Deze drie hoofdstukken vormen de basis voor de waardenstelling en de visie op het beheer, beschreven in hoofdstuk 4 en 5. In hoofdstuk 6 wordt er ingegaan op de concrete richtlijnen, maatregelen en werkzaamheden voor het beheer. In hoofdstuk 7 wordt een overzicht aangereikt voor de opvolging en evaluatie van de beheersdoelstellingen. Hoofdstuk 8 bevat een samenvattende tabel met bijlagen.

Het bijgevoegde beheersplan is niet te beschouwen als een statisch gegeven, maar zal meegroeien met het monument de komende jaren.

1.1.3 Afbakening

Het beheersplan werd opgemaakt voor de Menenpoort, zoals aangeduid op fig. 2.

Figuur 1. Zicht op de Menenpoort (kant Menen) (© CWGC)

1.1.4 Auteurs

Het beheersplan werd opgemaakt door Kelly Pauwels (CWGC) en Sarah Camerlynck (CWGC).

1.2 IDENTIFICATIE

Beknopte beschrijving	Poortgebouw op rechthoekige plattegrond
Typologie	Herdenkingsmonument
Periode	Begin 20ste eeuw (post WWI)
Adres	Menenstraat z.n.
Kadastrale gegevens	IEPER/1e AFD/G/002/3°
Beschermingsbesluit	Beschermd Monument Maakt deel van de bescherming van de Vestingen sinds 15-07-1987
Beheersplan	Ypres (Menin Gate) Memorial
Opdrachtgever	Commonwealth War Graves Commission Elverdingestraat 82

	8900 Ieper
Contactpersoon	Sarah Camerlynck – Project Cell & Subsidies Leader sarah.camerlynck@cwgc.org

Figuur 2. Afbakening Menenpoort op kadastraal plan (© Geoportaal)

Figuur 3. Afbakening Beschermde 'Vestingen' met aanduiding Menenpoort (© Geoportaal)

1.3 SITUERING VAN DE SITE

De Menenpoort vormt de oostelijke toegang tot het stadscentrum van Ieper en is gesitueerd op de Menenstraat die vanuit het centrum van Ieper (Grote Markt) naar Menen leidt. Deze stadspoort wordt ten noorden en zuiden mee opgenomen in de vestinggordel rond de stadskern. De lage brug die de gracht van de vestingen kruist, maakt mee deel uit van de site.

Figuur 4: Zicht op de Menenpoort vanuit het noorden (kant Menen) (© CWGC)

Figuur 5: Zicht op de Menenpoort vanaf het zuiden (kant Menen) (© CWGC)

1.4 JURIDISCHE TOESTAND

1.4.1 Eigendom, zakelijke en persoonlijke rechten

De directe verantwoordelijkheid voor de Menenpoort ligt bij de Commonwealth War Graves Commission[1].

Op 20 juli 1951 werd tussen de regeringen van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, de Unie van Zuid-Afrika, India en Pakistan enerzijds en de regering van België anderzijds een overeenkomst gesloten met betrekking tot de graven van leden van de strijdkrachten van het Britse Gemenebest op Belgisch grondgebied dat de afspraken tussen de Belgische regering en de landen van het Gemenebest behandelt.

Deze overeenkomst werd op 10 januari 1953 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad en was een aanvulling op de 'Overeenkomst tussen de Belgische en de Britse regering betreffende Britse militaire graven op Belgisch grondgebied van 1919'. Hiermee verleent de Belgische regering de Commissie het recht om kosteloos en permanent gratis gebruik te maken van de gronden op Belgisch grondgebied die geselecteerd en gebruikt worden voor begraafplaatsen en gedenktekens. Deze gronden blijven echter wel eigendom van de Belgische Staat.

[1] De CWGC werd opgericht in 1917 door een Koninklijk Charter als de Imperial War Graves Commission (IWGC). In 1960 werd de IWGC, de Commomwealth War Graves Commission (CWGC).

De CWGC is de enige, door de Belgische regering erkende, organisatie die de militaire begraafplaatsen onderhoudt en begraafplaatsen en gedenktekens van het Gemenebest op Belgisch grondgebied instelt. Bovendien heeft het als organisatie het recht om op te treden als een samenleving met rechtspersoonlijkheid in alle aangelegenheden die betrekking hebben op militaire begraafplaatsen, begraafplaatsen en gedenktekens.

1.4.2 Beschermde status

Beschermd monument

De Menensepoort maakt deel uit van de het beschermde monument de Vestingen sinds 15/07/1987 (zie fig. 3).

Vastgesteld bouwkundig erfgoed

De Menensepoort is vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 14/09/2009.

De Menenpoort maakt deel uit van de aanduiding als vastgesteld bouwkundig erfgoed Vestingen Ieper sinds 09/11/2011.

Vastgestelde landschapsatlasrelicten

De Menensepoort maakt deel uit van het gebied van de Ieperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen dat is vastgesteld in de landschapsatlas sinds 04-07-2013.

Vastgestelde archeologische zones

De Menensepoort maakt deel uit van de historische stadskern van Ieper dat is vastgesteld als archeologische zone sinds 19-02-2016.

Unesco Werelderfgoed

In 2018 diende België samen met Frankrijk het dossier '*Sites Funeraires et Memoriels de la Premiere Guerre Mondiale (Front Ouest)*' in om een selectie van begraafplaatsen en herdenkingsmonumenten, waaronder de Menenpoort, te erkennen als Unesco Werelderfgoed. Er werd nog geen finale beslissing genomen.

1.4.3 ZEN-erfgoed

Het ZEN-statuut van de Menenpoort werd goedgekeurd door het Agentschap Onroerend Erfgoed. Er wordt verwezen naar de correspondentie d.d. 6 september 2021 (zie bijlage 1).

1.4.4 Open Erfgoed statuut

Het Open Erfgoed statuut werd voorgelegd aan de Commissie op 7 september 2021. De opmerkingen werden geïntegreerd in het beheersplan (zie hoofdstuk 5, bijlage 4).

1.4.5 Gebruikers & participatie

De Menenpoort is sinds 1928 de locatie waar de Last Post Association (LPA) dagelijks de Last Post organiseert. De Commonwealth War Graves Commission heeft dan ook een reeds langdurige en duurzame samenwerkingsband met de LPA opgebouwd.

Aangezien de Menenpoort zich als poort situeert over één van de invalswegen tot de Ieperse stadskern, gezien haar historische link en gezien haar ligging binnen de Ieperse vestingen, is ook de Stad Ieper een belangrijke gebruiker en belanghebbende.

6 maandelijks wordt een *'Menin Gate Liaison Meeting*' gehouden tussen de CWGC, LPA en de Stad Ieper.

2 HISTORISCHE NOTA

2.1 INLEIDING

In de historische nota wordt de totstandkomings- en ontwikkelingsgeschiedenis van de Menenpoort beschreven om zo een inzicht te verwerven in de evolutie die het pand heeft ondergaan en de authenticiteit van de onderdelen te kunnen beoordelen. Dit vormt een essentiële stap in het herkennen en beoordelen van de erfgoedwaarden.

Het gebouw vormt hierbij de primaire bron; en dit wordt aangevuld met, en onderbouwd aan de hand van archiefbronnen, cartografisch- en literatuuronderzoek, zodoende een leesbaar historisch overzicht van het monument te verkrijgen.

De historische nota is gebaseerd en grotendeels overgenomen van *'Ypres (Menin Gate) Memorial Conservation Management Plan'*, opgemaakt door Purcell (2016).

2.2 IEPER VOOR WOI

Ieper werd voor het eerst vermeld in 1066 als *'Iprensis*'. Er wordt aangenomen dat de stad vernoemd werd naar de Ieperlee, een zijrivier van de Ijzer.[2] In 1170 kreeg Ieper stadsrechten en in dezelfde eeuw werd de stad door versterkingen omgeven. Als derde stad, naast Gent en Brugge, speelde het een belangrijke rol in het graafschap Vlaanderen. Dankzij de bloeiende lakenindustrie was Ieper in de 13de eeuw uitgegroeid tot een welvarende stad. De bouw van de lakenhallen en de Sint-Maartenskathedraal zijn ook in deze periode te situeren. Wijken werden ook buiten de 12de -eeuwse versterking ontwikkeld en om deze eveneens te kunnen beschermen, werd de stadskern vergroot en werden de nieuwe buitenwijken opgenomen in de stadsversterking, die negen poorten kenden.[3]

Na een periode van verval (in de loop van de 13de eeuw – 16de eeuw) gekenmerkt door economische moeilijkheden, bevolkingsdaling en gewapend conflict, werden in de 16de eeuw onder Filips II de stadsversterkingen opnieuw verbeterd.

[2] *Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Ieper [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121274 (geraadpleegd op 4 februari 2019)*

[3] In het oosten bevond zich de Hangwaertpoort; de plek van de latere Menenpoort

Figuur 6: Flandria illustrata (1641-1644) (©Universiteitsbibliotheek Gent) met detail van de Hangwaerpoort

Het begin van de 17de eeuw bracht rust en de bevolking groeide terug aan. Ieper was gedurende de 17de eeuw in handen van de Spanjaarden, tot het in 1678 door Lodewijk XIV werd veroverd. Sebastien le Prestre de Vauban vernieuwde de stadsversterkingen met een gebastonneerd systeem. Ook de stadspoorten werden vernieuwd; zo kreeg de Menenpoort (de vroegere Hangwaertpoort) een klassieke gevel. Op het einde van 17de eeuw veroverden de Spanjaarden de stad opnieuw; maar niet voor lange tijd. Na de Spaanse Succesieoorlog kwam ze in 1713 in handen van Oostenrijk. In 1782 besloot Jozef II om de versterkingen af te breken. In de Hollandse periode (1815-1830) werden deze opnieuw wat uitgebouwd. Toen België in 1850 onafhankelijk werd, verloren de vestingen hun militaire functie.

Figuur 7: Zicht op de doorgang ter hoogte van de huidige Menenpoort geflankeerd door 2 leeuwen, begin 1900 (©Westhoekverbeeldt)

Figuur 8: Zicht op de doorgang ter hoogte van de huidige Menenpoort, genomen in 1897 (©Erfgoedinzicht)

2.3 IEPER TIJDENS WOI

Vanaf oktober 1914 tot het einde van de oorlog lag de stad Ieper in het centrum van de Britse troepenbewegingen van en naar het front. Tijdens de oorlog marcheerden honderdduizenden Britse en Gemenebesttroepen door de poorten van de stad om de slagvelden van Vlaanderen te bereiken, velen om nooit meer terug te keren. Hun bestemming was de Ieperboog, een gebied aan het Westelijke Front dat werd gevormd nadat de Duitse opmars in november 1914 bij de stad werd tegengehouden. Deze Ieperboog aan het westfront zag enkele van de zwaarste en duurste gevechten in de Eerste Wereldoorlog.

De Eerste Slag om Ieper, die plaats vond gedurende de laatste maanden van 1914, vormde een laatste poging voor de geallieerden en de Duitse troepen om een beslissende doorbraak te maken aan het westfront. Ondanks het feit dat de Duitse troepen in de meerderheid waren, konden de geallieerden de herhaalde aanvallen afweren waardoor een doorbraak werd voorkomen. Toen de winter aanbrak en de weersomstandigheden verslechterden werden nieuwe Duitse aanvallen afgeblazen en ontstonden de eerste primitieve loopgravenstelsels. Dit vormde een begin van een vier jaar durende stellingenoorlog, waarbij elke strijdmacht af en toe aanvallen uitvoerde met zware verliezen en een klein aandeel aan gewonnen land tot gevolg.

De lente van 1915 markeerde het begin van een Tweede Slag om Ieper. Een slag waarbij de Duitse troepen het offensief begonnen, ondersteund door het lozen van chloorgas in de richting van de geallieerde loopgraven. In de daaropvolgende dagen werden Britse

tegenaanvallen ondernomen met weinig succes. Tussen 1 en 3 mei trokken de Britse troepen zich uiteindelijk terug naar een nieuwe linie op amper vijf kilometer van de stad Ieper. De Duitse artillerie, die nu nog hoger gelegen gebieden bezette, kon op die manier systematisch de stad en de dorpen die ze nog niet hadden ingenomen met granaten vernietigen.

Na meer dan twee jaar zonder merkwaardige verandering lanceerden de Britten een groot offensief in 1917 na hun succes bij *Messines Ridge* in juni. Aanvankelijk werden er goede vorderingen gemaakt, maar de onophoudelijke regen van de volgende dagen veranderde de met granaten bezaaide grond in een moeras waardoor de aanvallen werden belemmerd. Ondanks de zware verliezen was er weinig vooruitgang geboekt, maar deze Derde Slag om Ieper – ook wel bekend als het Vlaamse Offensief en de Slag bij Passendale – werd begin november toch beëindigd met de verovering van de verbrijzelde ruïnes van het dorp Passendale.

Slechts enkele maanden later, in het voorjaar van 1918, konden de Duitse troepen echter opnieuw een groot offensief beginnen in het westen met als doel de oorlog te beëindigen. Het door de geallieerden veroverde gebied in de Derde Slag om Ieper werd door de Duitse opmars in een kwestie van dagen opnieuw ingenomen. Hierbij werd de *Salient* tot bijna aan de poorten van de stad Ieper teruggedreven. In augustus konden de geallieerden dit offensief echter opnieuw veroveren en in de maanden nadien trokken ze over de oude slagvelden in opmars naar de overwinning. De laatste granaten in Ieper vielen in oktober 1918.

Uiteindelijk vielen naar schatting 200.000 Britse en Gemenebest doden in de velden rond Ieper. De stad zelf leed enorme schade tijdens de oorlog. De nabijheid van Ieper tot de *Salien*t plaatste de stad onder constante bombardementen. De beroemde Lakenhal en de Sint-Martinuskathedraal lagen in puin, maar ook de rest van de stad was met de grond gelijk gemaakt.

Figuur 9: Zicht op het verwoestte Ieper, tijdens of net na WOI (©westhoekverbeeldt) en figuur 10: Leeuw aan de Menenpoort, vermoedelijk tijdens de beginjaren van WOI (©westhoekverbeeldt)

2.4 IEPER NA WOI: HET INTERNATIONALE DEBAT

Voor de geallieerden hadden de ruïnes in Ieper een symbolische betekenis die veel verder ging dan de vernietiging van het materiële weefsel van de stad. Vanuit Brits perspectief symboliseerden de ruïnes van Ieper de heldhaftigheid van het Britse leger en het offer van zij die door de poort gingen op weg naar de slagvelden van Vlaanderen. Zo beschreef de Britse stadsmajoor Henry Beckles Willson Ieper als *"holy ground"*. Ook Winston Churchill, de staatssecretaris van Oorlog, bevestigde deze gevoelens in een memorandum uit 1920 waarin het gedenkteken van de Menenpoort werd besproken: "*Ypres is chosen as the site of the Imperial Memorial because it stands for the troops of the Empire as a symbol of the war in a way unequalled by any other place; practically every unit in the army fought there*."[4]

Figuur 11: Luchtfoto van de verwoeste stad Ieper genomen na het einde van de Eerste Wereldoorlog, ca. 1919 (© CWGC)

Aan het einde van de oorlog werd het lot van de verwoeste stad besproken in de publieke en private sfeer. De meningen waren verdeeld tussen de Britse en Belgische regeringen in twee stromingen: zij die de wederopbouw van de stad steunden en zij die vonden dat de verwoeste stad voor het nageslacht moest worden bewaard. Zo was de burgemeester van Ieper, René Colaert, samen met de stadsbouwmeester, Jules Coomans, voorstander voor een exacte reconstructie van de historische kern van Ieper. De zware militaire

[4] *Memorandum van de minister van Oorlog*, 29 juli 1920, CWGC-archief

aanwezigheid van de Britse stadsmajoor Beckles-Willson wist er echter voor te zorgen dat de stad gedurende 1919 relatief onaangeroerd bleef door de inwoners te verbieden hun huizen opnieuw op te bouwen. Daarbij kregen de Britten via de *Imperial War Graves Commission* (IWGC) samen met het nieuwgevormde *Battle Exploits Memorial Committee* formeel inspraak omtrent het uitkiezen van geschikte plaatsen voor Britse gedenktekens. Winston Churchill, die de voorzitter van deze IWGC was en de staatsecretaris van Oorlog, had een duidelijk standpunt over de toekomst van Ieper. Tijdens een toespraak in januari 1919 maakte hij deze visie duidelijk kenbaar: *"Would it [the IWGC] not be able to acquire Ypres, either by a gift from the Belgians or by some arrangement…as British property, and gather there around these ruins and make it the centre of all the burial places around."*. Deze houding van Churchill kreeg in sommige kringen gunst, maar niet onder de Belgische inwoners die wanhopig naar hun huizen wilden terugkeren en het wederopbouwproces aanvangen.

Het was pas in juli 1919 dat de Belgische regering tot een compromis kwam omtrent de toekomst van Ieper. De stad zou worden herbouwd met uitzondering van de Lakenhal en de kathedraal. Beiden zouden in een vervallen staat worden bewaard totdat er een beslissing kon worden genomen omtrent hun toekomst. Sir Frederick Kenyon, de directeur van het British Museum en één van de stichtende leden van de IWGC, wilde echter doorgaan met een Brits gedenkteken in de stad Ieper. Dit was uiteindelijk de aanzet voor het oprichten van een Battle Exploits Memorial Committee dat zich zou ontfermen over de bouw van een architectonisch herdenkingsmonument. Architect Reginald Blomfield werd uitgekozen voor het opmaken van een ontwerp dat in september 1919 reeds door het Battle Exploits Memorial Committee werd goedgekeurd.

Ondanks de algemene goedkeuring voor de bouw van een herdenkingsmonument, stond het lot van de ruïnes van de stad echter nog steeds ter discussie in Groot-Brittannië. Zo werden in december 1920 verdere stappen ondernomen om het Menenpoort-project te laten opschorten en een deel van de ruïnes als gedenkteken veilig te stellen. De £ 150.000 die aan de Menenpoort was toegewezen werd o.a. door koning George V bekritiseerd: *"the ruins of Ieper are in themselves a memorial to the gallant and successful defence of the Ieper Salient by the British Army"*.[5] Uiteindelijk besloot de regering van België tegen de zomer van 1920 om zowel de Lakenhal als de kathedraal te herbouwen zodat alle aandacht weer kon terugkeren naar de bouw van de Menenpoort.

[5] Stamfordham (persoonlijk secretaris van Koning George V) aan Hankey (secretaris van het kabinet)

Figuur 12: Oorlogstoeristen op Whit Monday die de ruïnes van de Lakenhal in Ieper bezoeken, 1919 (©The Imperial War Museum)

2.5 DE BOUW VAN DE MENENPOORT (1923-1927)

2.5.1 Memorials to the missing

In eerste instantie was het de bedoeling dat het monument puur als Brits gedenkteken zou dienen. Het zou panelen bevatten die waren gereserveerd voor divisies in plaats van individuele namen. De stenen tabletten met de namen van de vermiste soldaten zouden worden geplaatst op de militaire begraafplaatsen die het dichtst gelegen waren bij de plek waar de soldaten vielen. Tijdens de IWGC-subcommissie op 6 juli 2021, waar de praktische aspecten voor deze gedenktekens werden besproken, stond dit oorspronkelijke idee echter ter discussie. Zo was de mening verdeeld tussen zij die de voorkeur gaven aan kleinere, verspreide gedenktekens en de aanhangers van grotere, meer gecentraliseerde structuren in de verschillende frontzones. Het was uiteindelijk comitélid Rudyard Kipling die de rest kon overtuigen van laatstgenoemde met het volgende argument: *"the public had, in their minds generally, divided the battles into areas such as the Somme, Ieper Area, etc. and they would be quite willing to accept a memorial at Ieper as covering the Salient".*[6]

Het oorspronkelijke concept werd uiteindelijk opgeschort en in de zomer van 1921 werd het project met naam *"Memorials to the Missing"* goedgekeurd samen met het voorstel van de stad Ieper als locatie voor het herdenken van de vermisten die vielen aan het front van de Ieperboog. Het project werd zelfs nog wat uitgebreid door het herdenken van alle

[6] Notulen van de derde vergadering van het Comité voor Gedenktekens voor Vermisten, 6 juli 1921, CWGC-archief

vermiste Commonwealth soldaten. De regering van Nieuw-Zeeland stemde hier echter niet mee in en koos in plaats daarvan voor het herdenken van de vermisten op zeven kleinere gedenktekens gelegen op locaties langs het westfront. De gehele verantwoordelijkheid voor dit herdenkingsmonument te Ieper lag bij de IWGC en Sir Reginald Blomfield werd gevraagd om zijn ontwerp uit 1919 te herzien.

2.5.2 Het ontwerp van Reginald Blomfield

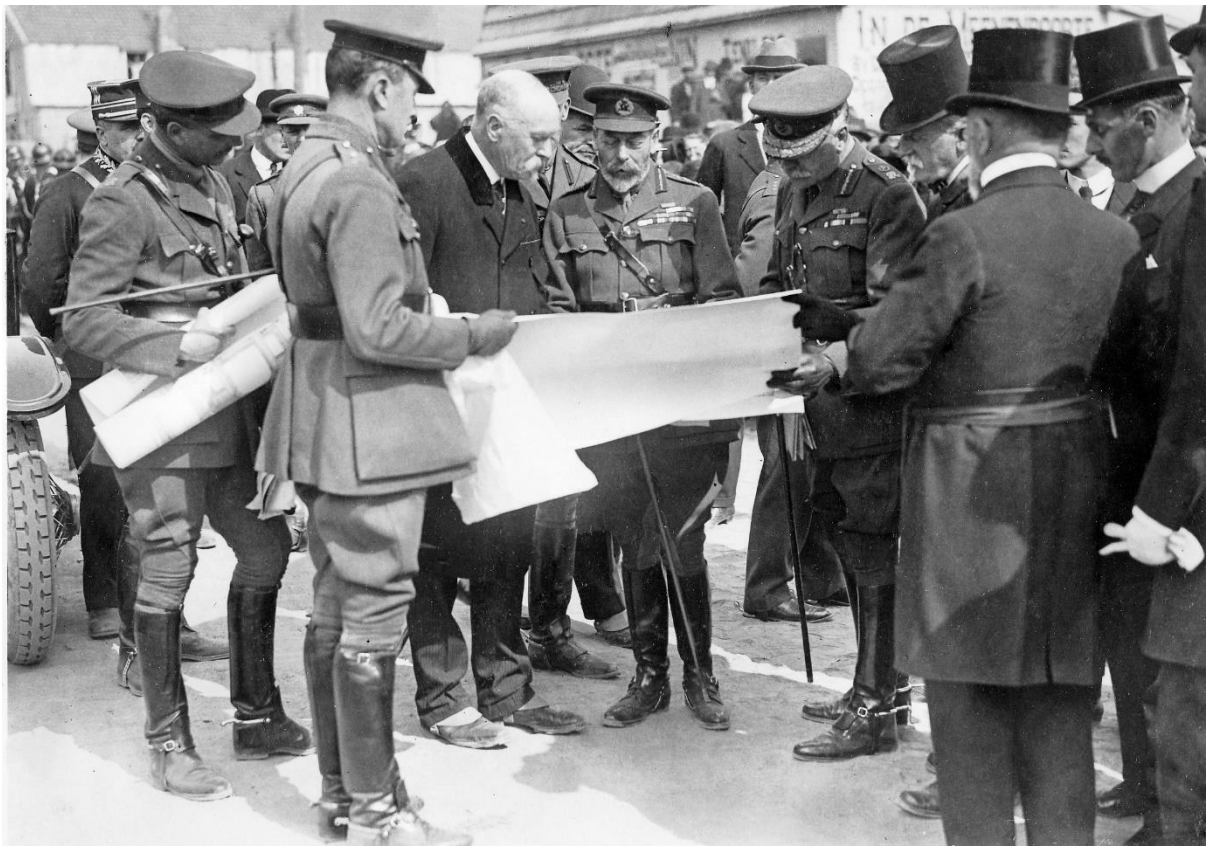
Reginald Blomfield, één van de drie hoofdontwerpers van de IWGC, bezocht Ieper reeds in september 1919 waarbij hij vier potentiële locaties voor het herdenkingsmonument inspecteerde en zijn bevindingen later aan het Battlefield Memorial Committee rapporteerde.

De eerste site die hij in gedachten had, was de Grote Markt, maar deze werd meteen om een aantal redenen uitgesloten. Eén hiervan was vanwege het toen nog onzekere lot van de ruïnes van de kathedraal en de Lakenhal: *"If the Cathedral and Cloth Hall are rebuilt they would dominate a memorial building in their immediate neighbourhood. If they are not rebuilt but are left as ruins, such an association would, I submit, be unsuitable for a memorial of the heroism of the British Army at Ieper."* Het probleem van de nabijheid van de bestaande structuren deed zich ook voor op de tweede locatie bij de Rijselpoort. Hier vreesde Blomfield dat de overblijfselen van de drie middeleeuwse torens de bouw van een grote boog zouden verhinderen. Ook de nabijheid van de kleine Britse begraafplaats Ramparts Cemetery, gelegen op de wallen, zou de beschikbare ruimte verder beperken. De derde voorgestelde locatie was een klein eiland ten zuidwesten van de Rijselpoort. Hoewel het eiland veel potentieel had, vond Blomfield het echter te ver verwijderd van het centrum van Ieper. Het vierde en laatste voorstel was de Menenpoort met bijhorende vestingmuren. Voor Blomfield was dit een plek die ongeëvenaarde mogelijkheden kon bieden voor een monumentale vormgeving. De plaats was open, onbelemmerd en bevond zich dicht genoeg bij de Grote Markt. Daarnaast was het de plek die historisch gezien het meest kon worden geassocieerd met de bewegingen van het Britse leger door de stad tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ook het comité was onder de indruk over de artistieke mogelijkheden en de militaire betekenis van deze plek.

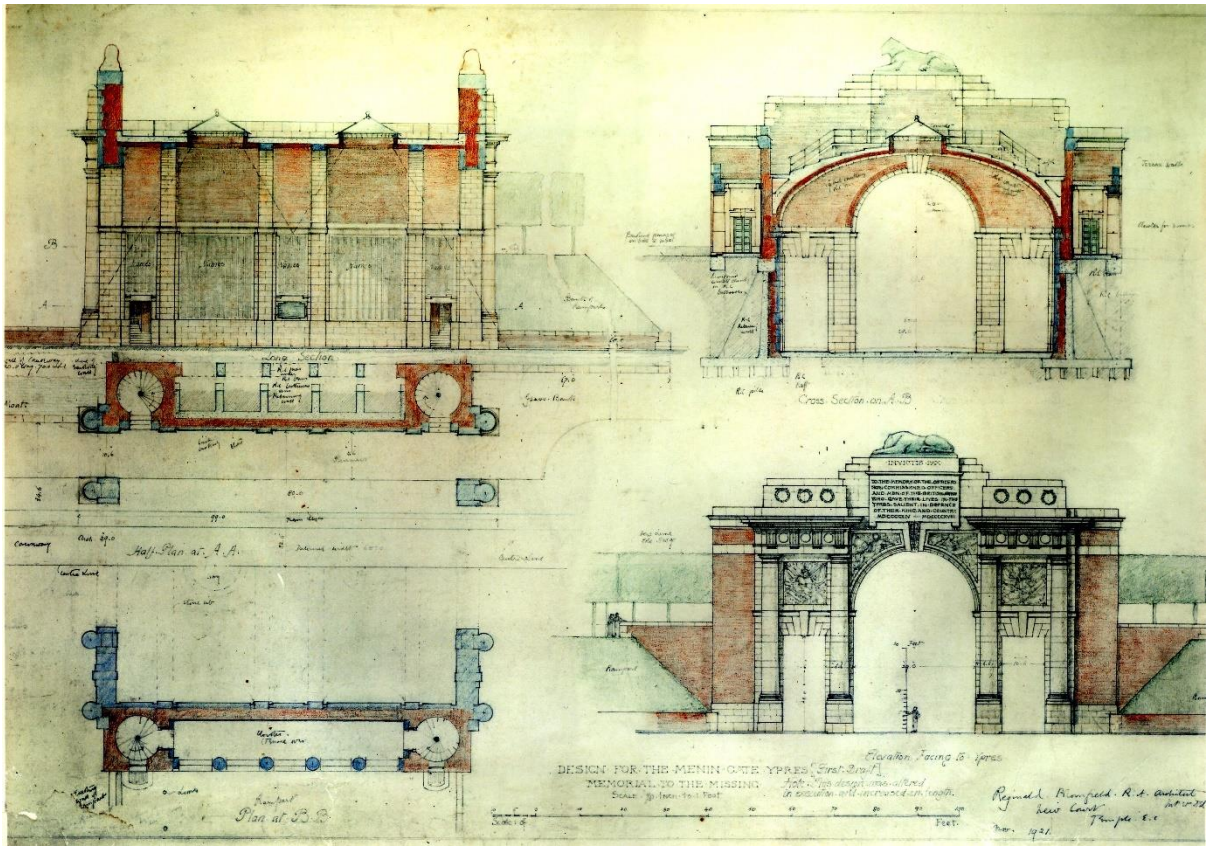
Met de Menenpoort in gedachten presenteerde Blomfield zijn eerste plan voor het monument aan het Battle Exploits Memorial Committee. Dit ontwerp bestond uit een poortgebouw met dubbele boog geïnspireerd op de zeventiende-eeuwse Porte de la Citadelle uit Nancy. Deze poort had monumentale gevels aan de oost- en westzijde en een bakstenen brug die de gracht kruist. Tussen de bogen zou een gewelfd dak komen met aan weerszijden vier ovale lichten. Op de plannen stonden ook trappen naar de wallen getekend om zo een toegankelijke loopbrug voor het publiek te creëren. Het comité was enthousiast en het plan werd tijdens de volgende commissievergadering in september 1919 goedgekeurd, maar door de Britse besluiteloosheid werden de definitieve uitvoeringsplannen van de Menenpoort pas in juni 1922 door Blomfield ingediend. Op deze nieuwe tekeningen had hij zijn plannen voor de vestingmuren geschrapt en waren de trapontwerpen aangepast. In april 1923 werd het contract voor de bouw van het monument gegund aan het Britse bedrijf D.G. Somerfield & Co. en een

onderaanneming van het Vlaamse metselbedrijf De Plancke. De Schotse beeldhouwer Sir William Reid Dick, die zelf een oorlogsveteraan was, kreeg de opdracht om het beeldhouwwerk uit te voeren.

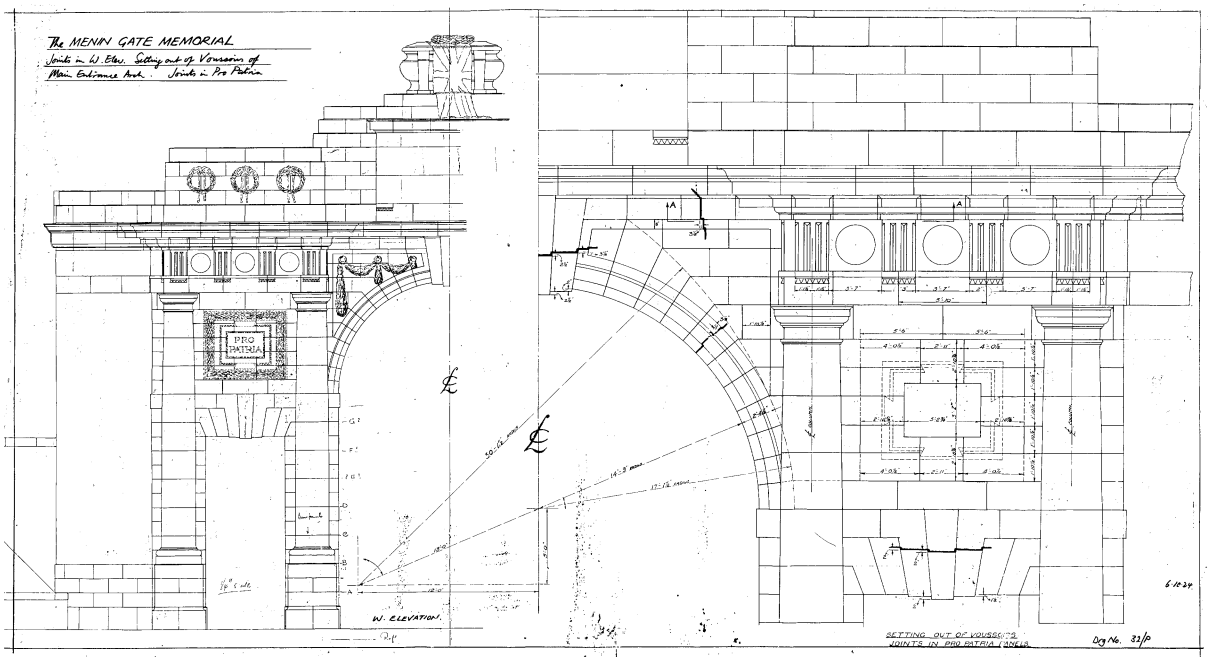
Zelfs in dit stadium wist niemand zeker hoeveel namen de Menenpoort zou hebben. In mei 1921 had Fabian Ware geschat dat het monument ongeveer 10.000 namen ging moeten dragen, maar al snel bleek dat dit aantal aanzienlijk werd onderschat. Aangezien het werkelijke aantal vermisten naar een miljoen naderde, werd er overeengekomen dat er een limiet moest worden gesteld op 60.000 namen. Middernacht op 15 augustus 1917, het begin van de Slag om *Langemarck*, werd hierbij gekozen als grenspunt waarbij de vermisten uit latere veldslagen zouden worden opgenomen op het Tyne Cot Memorial in de buurt van Passendale. De omvang van deze taak trok in de beginjaren veel aandacht van de IWGC en het was pas op het einde van 1924 dat de definitieve verificatie van de namen was afgerond. Kolonel Durham, de directeur van het bouwdepartement, onthulde de moeilijkheden waarmee de Commissie werd geconfronteerd: *"the problem we have to face in the Menin Gate has never yet in the world's history been carried out"*.

Figuur 13: King George V en Reginald Blomfield inspecteren de plannen van de Menenpoort in mei 1922 (© CWGC)

Figuur 14: Print van de (nog niet aangepaste) plannen van Blomfield uit november 1921 (© CWGC)

Figuur 15: Finale plan voor de voorgevels uit 1924 door Reginald Blomfield (© CWGC)[7]

[7] Overige plannen zijn bijgevoegd in bijlage 5

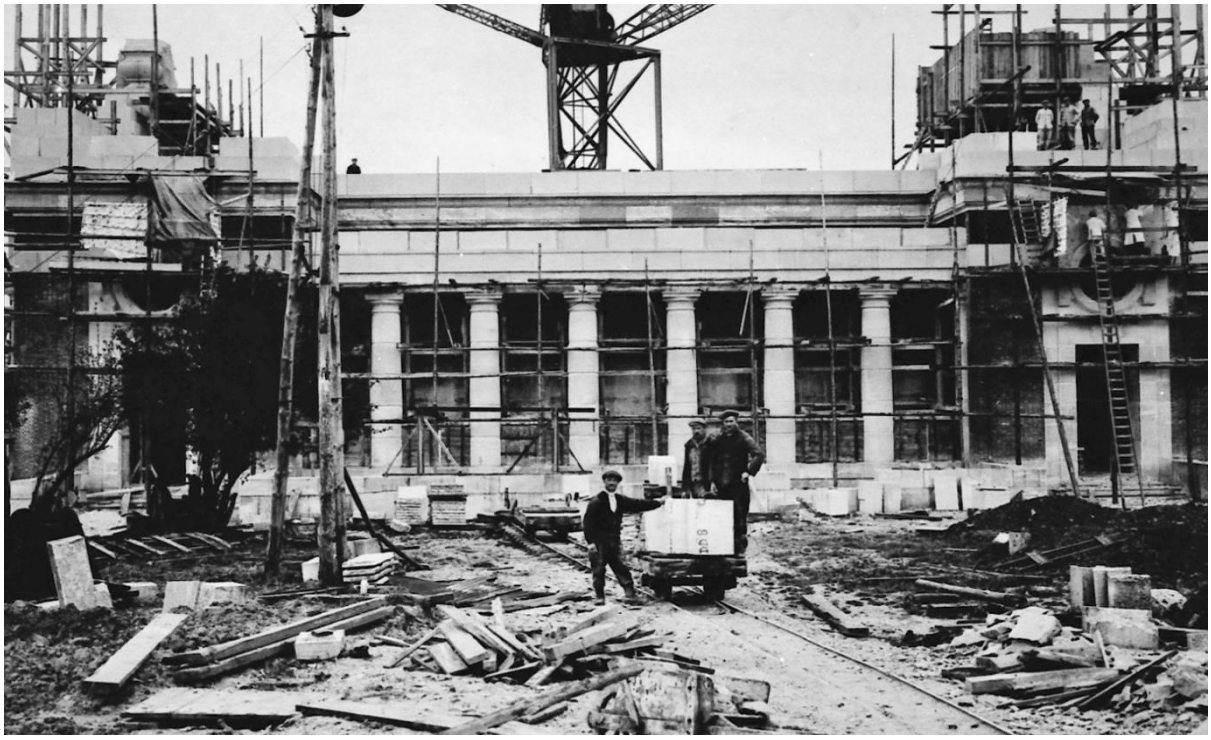
2.5.3 Bouwactiviteiten

In Juli 1923 werd er uiteindelijk gestart met de funderingswerken. Blomfield moest echter zijn plannen snel bijsturen toen de bodem niet bestond uit een "*solid layer of clay*", zoals de lokale stadsarchitect had bevestigd. Tijdens de werken had hij ontdekt dat "*to my horror running sand, the worst possible ground for foundations*" [8]. Om hierop een antwoord te bieden, stelde ingenieur Sir Maurice Fitzmaurice voor om een platform te bouwen dat rust op gewapend betonnen palen die 36 *feet* in de grond geduwd worden. In totaal werden 500 pijlers geslagen en ligt de fundering van de Menenpoort op 12 meter diepte. Uiteindelijk waren de funderingswerken pas gefinaliseerd in 1925.

Begin 1927 werd het werk opnieuw belemmerd toen de devaluatie van de Frank vele van de metselaars dwong om werk over de grens in Frankrijk te zoeken. Naast dit tekort aan arbeidskrachten had de Commissie ook te maken met problemen bij het verkrijgen van kwaliteitssteen voor de leeuw en de sarcofaag die boven op het monument moesten komen te staan.[9] Alhoewel deze problemen zorgwekkend waren, vertrouwde Blomfield erop dat het grootse poortgebouw in juli van dat jaar zou worden voltooid.

Een van de laatste fasen van de bouw was het graveren en schilderen van de bijna 55.000 namen, een taak die eind april was voltooid.[10] Ondertussen werkte Nobelprijswinnaar Rudyard Kipling aan de grafschriften die op het monument moesten worden getoond. Hij schreef een eenvoudige inscriptie bovenaan de boog, onder de liggende leeuw van Sir Reid Dick.

[8] Blomfield R. 1932, p. 186-7
[9] Briefwisseling tussen Reginald Blomfield naar Fabian Ware, 18 januari 1927, CWGC-archieven
[10] Ibid.

Figuur 16: De bouw van de Menenpoort (©CWGC)

Figuur 17: Een zicht op de werkzaamheden in de hal (©Westhoekverbeeldt)[11]

[11] Meer historische foto's worden weergegeven in bijlage 5

2.5.4 De inhuldiging

De Menenpoort – bestaande uit 500 ton staal, 6000 ton steen, 11.000 ton Portlandsteen – werd uiteindelijk op 24 juli 1927 onthuld door Lord Plumer. Een groot publiek woonde de dienst bij, waaronder veteranen, familieleden van de vermisten, de lokale bevolking en hoogwaardigheidsbeklederS. De ceremonie werd ook uitgezonden op de radio in Groot-Brittannië. Lord Plumer stond op een houten platform voor de oostelijke boog van het monument toen hij zijn bekende speech gaf: *"It was resolved that here at Ieper, where so many of the 'Missing' are known to have fallen, there should be erected a memorial worthy of them which should give expression to the nation's gratitude for their sacrifice and its sympathy with those who mourned them. A memorial has been erected which, in its simple grandeur, fulfils this object, and now it can be said of each one in whose honour we are assembled here today: 'He is not missing; he is here"*.

Figuur 18: algemeen zicht tijdens de inhuldiging (©CWGC)

2.5.5 Een plek voor bedevaart

Na de oorlog zagen velen pelgrims de noodzaak om af te reizen naar de door oorlog verscheurde gebieden van het Westelijk Front om de graven van hun dierbaren te bezoeken. Om de vele bezoekers te begeleiden ontstonden verschillende toeristische gidsen voor het gebied. De eerste reisgids, *The Pilgrim's Guide to the Ypres Salient*, van Herbert Reich kwam al in 1920 uit. In 1929 kwam Sydney C. Hurst met een nog uitgebreidere gids, *Silent Cities,* voor de oorlogsbegraafplaatsen in zowel Vlaanderen als Frankrijk. Met de bouw van de Menenpoort nam het aantal bezoekers van de regio aanzienlijk toe voor een aanhoudende periode tot aan de Tweede Wereldoorlog. Zo is

het bekend dat er in augustus 1936 in totaal 18.832 bezoekers het logboek ondertekenden.

De vele bezoekers van de regio gaven nieuwe opportuniteiten voor de inwoners van Ieper: chauffeurs, gidsen en een kleine handel in souvenirs en ansichtkaarten ontstonden. Daarbij werd de continuïteit van deze bezoeken in opmars verzekerd door de aanwezigheid van de vele veteranen die werknemers waren geworden van de Imperial War Graves Commission. Ook het Britse Legioen speelde een belangrijke rol bij het organiseren van rondleidingen naar de begraafplaatsen en gedenktekens van het westelijk front.

Naast de vele dagelijkse bezoekers werd het ook de traditie om op 11 november een herdenking te houden voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog aan de Ieperse Menenpoort. Het is de gewoonte om dan onder aan de trap die leidt naar de bovenliggende vestingen kransen neer te leggen.

Figuur 19: Een vrouw poseert voor de Menenpoort, 1929 (©westhoekverbeeldt)

2.6 ONDERHOUDS-, HERSTELLINGS- EN AANPASSINGSWERKEN

2.6.1 Algemeen: het ontstaan en het werk van de Commonwealth War Graves Commission

Het westelijk front was de geboorteplaats van de *Imperial War Graves Commission*. De oprichter was Fabian Ware. Hij had het bevel over een eenheid van het Britse Rode Kruis.

Zijn eenheid begon met het onofficieel opnemen en verzorgen van oorlogsgraven. In 1915 werd hun werk erkend als de *Graves Registration Commissio*n onder leiding van het Britse leger en later, in 1917, als de *Imperial War Graves Commission*. De nieuwe naam weerspiegelde echter beter de geest van de imperiale samenwerking tijdens de oorlog. Deze commissie, dat werd voorgezeten door de Prins van Wales, omvatte regeringssecretarissen, vertegenwoordigers van de heerschappij en een aantal andere vooraanstaande leden die zich bezighielden met de oprichting en verzorging van de oorlogsbegraafplaatsen en gedenktekens van het Britse Rijk. Het was pas in 1938 dat de bouw van gedenktekens en begraafplaatsen ter herdenking van de doden van de Eerste Wereldoorlog was voltooid. Slechts enkele jaren later werd het geografische bereik van de Commissie al aanzienlijk uitgebreid met de aanleg van 559 extra begraafplaatsen voor de slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog. In 1960 veranderde de commissie haar naam naar de Commonwealth War Graves Commission als weerspiegeling van de veranderde tijden.

Vanaf haar ontstaan tot op heden is de CWGC blijven doorgaan met het zorgvuldige periodieke onderhoud en de conservatie van haar 23.000 begraafplaatsen en gedenktekens verspreid over 154 landen, waaronder ook de Menenpoort. Vanaf zijn ontstaan wordt ook de Menenpoort met regelmaat onderhouden waardoor het uiterlijks sinds de bouw vrijwel onveranderd is gebleven. Waar nodig werden o.a. naampanelen vervangen, de gevels en goten gereinigd, duivenwering geïnstalleerd en de verlichting verbeterd. Daarnaast leidde de ontdekking, identificatie en herbegrafenis van geallieerde overblijfselen tot aanpassingen van verschillende naampanelen. Ook het ontdekken van over het hoofd geziene vermiste soldaten zorgde voor het toevoegen van namen op de addenda-panelen.

In de volgende hoofdstukken wordt er getracht om een chronologische opsomming te maken van de onderhouds-, herstellings- en aanpassingswerken aan de Menenpoort.

2.6.2 1927-1939

In de beginjaren was het grote aantal bezoekers van de Menenpoort een van de grootste moeilijkheden waarmee de IWGC te maken kreeg. Slechts een maand na de inhuldiging van de Menenpoort kwamen er reeds klachten over het afval rond het terrein, rondslingerende oude kransen en het lastig vallen door verkopers van souvenirs. De IWGC nam snel actie en in september 1927 had de gemeenteraad al een verbod opgelegd voor het verkopen van oorlogssouvenirs in de buurt van het monument. Een andere klacht was het verkeerslawaai door voertuigen die door de poort reden, maar zowel de Belgische autoriteiten als de IWGC kon hier echter weinig aan doen. De Menenpoort was één van de belangrijkste routes naar de stad vanuit het oosten en er was geen ruimte om deze weg om te leiden. Een andere zorg voor de IWGC in de beginjaren van de Menenpoort was de onzekerheid omtrent de verantwoordelijkheid voor de Menenpoort. Sinds de inhuldiging van het monument was het onduidelijk bij wie het eigendom van het poortgebouw lag en wie dan ook verantwoordelijk was voor het onderhoud: ofwel bij de IWGC, die het bouwwerk had gebouwd, ofwel bij de stad Ieper, die eigenaar was van de grond waarop het werd gebouwd. Uiteindelijk werd een compromis bereikt waarbij de

IWGC de rechten op de poort zou behouden, terwijl de weg die er doorheen loopt in handen zou blijven van de stad Ieper.

Tijdens de inhuldiging van de Menenpoort waren de tuinen op de vesten, aan weerszijden van de poort echter nog niet aanwezig. Vermoedelijk werden deze tussen 1927 en 1930 aangelegd.

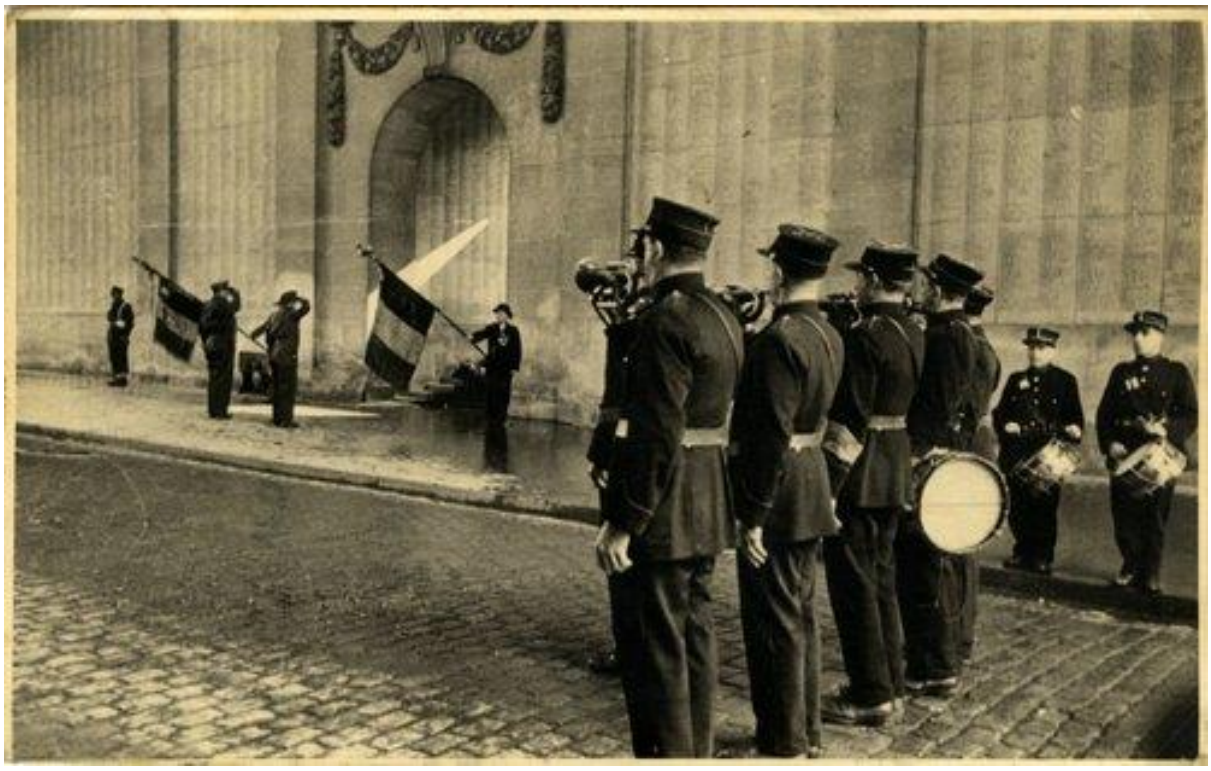

Figuur 20: foto genomen vanuit het zuiden met zicht op de aangelegde tuin en gaanderij van de Menenpoort (©Westhoekverbeeldt)

In 1928 had de Belg Pierre Vandenbraambussche, hoofdinspecteur van de politie van Ieper, het idee om elke avond om 20u de Last Post te laten weerklinken om zo de gesneuvelde soldaten uit de Eerste Wereldoorlog te herdenken. Hij richtte hiervoor het Last Post Comité op en op 2 juli van dat jaar speelden vier trompetten voor de eerste maal de *Last Post* onder de Menenpoort op instrumenten geschonken door het Britse Legioen. Vanaf die avond wordt de ceremonie dagelijks uitgevoerd, wat een blijvend voorbeeld is van een samenwerking en voortdurende vriendschap tussen twee naties. Deze plechtigheid werd slechts enkele keren noodgedwongen stilgelegd. De eerste keer in september 1928, onder andere omwille van financiële problemen. De Last Post werd toen op 1 mei 1929 terug hervat. Naar aanleiding van de Tweede Wereldoorlog werd de Last Post weer opgeschort en pas hervat op 6 september 1944, de dag dat de Duitsers Ieper verlieten. Tijdens deze periode werd de ceremonie tijdelijk uitgevoerd door trompetten op de Brookwood Military Cemetery in Surrey (Groot-Brittannië).

Tijdens zijn eerste bestaansjaren, bleef de Menenpoort echter niet zonder schade. In december 1934 reed een vrachtwagen tegen de Menenpoort die aanzienlijke schade aanrichtte aan het monument.

In 1936 werden de twee leeuwenstandbeelden die in 1822 voor de trap van de Lakenhal en in de 19e eeuw naar de oude Menenpoort werden verplaatst geschonken aan Australië uit erkentelijkheid voor de Australische opoffering tijdens de oorlog. Daar werden ze gerestaureerd en bewaken ze tot op heden de onbekende soldaat aan het *Australian War Memorial* in Canberra.

Figuur 21: Zes klaroenblazers spelen de "Last Post", de jaren 1930 (©Westhoekverbeeldt)

2.6.3 De Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog liep de Menenpoort ook schade op. Het grootste deel van deze schade werd veroorzaakt toen de *British Expeditionary Force* de stad probeerde te verdedigen tegen de snelle Duitse opmars. De strategie was om Ieper tot de laatste man te verdedigen, maar dit plan werd gewijzigd wanneer de lokale bevolking weigerde om de stad te evacueren. In de ochtend van 28 mei 1940 naderden de Duitse pantserdivisies Ieper. Als reactie hierop bliezen Britse ingenieurs de brug voor de Menenpoort op wat voornamelijk schade veroorzaakte aan de oost- en zuidkant van het monument. Uiteindelijk waren de pogingen om de Duitse opmars een halt toe te roepen tevergeefs en tegen diezelfde avond hadden de Britten zich al uit de stad teruggetrokken, wat een begin werd van een vier jaar durende nazi-bezetting.

Pas in december 1940 kreeg de IWGC een bericht over het lot van de Menenpoort in de vorm van een rapport van een Amerikaanse diplomaat. Het rapport vermeldde dat er

schade zou zijn, veroorzaakt door mitrailleurvuur en granaatscherven, aan de gevels, de naampanelen en de leeuw.[12] Toen Fabian Ware dit hoorde nam hij contact op met Blomfield met volgende reactie: *"I am glad it is no worse, and hope the Ieper people will not attempt to point it up with cement. The small holes, etc. could be left as scars of war".*[13]

De nodige tijdelijke noodreparaties werden de volgende maand uitgevoerd door lokale metselaars die door het stadsbestuur waren gecontacteerd. Tijdens de oorlog zelf ontstond er weinig vervolgschade en op 6 september 1944 werd Ieper uiteindelijk bevrijd door troepen van de First *Polish Armoured Division*. Tussen 1945 en 1948 werd de Menenpoort onder het toezicht van de zoon van Reginald Blomfield, Austin Blomfield, hersteld in zijn vooroorlogse staat.

Figuur 22: Duitse infanterie bij de Menenpoort (©Westhoekverbeeldt)

[12] Rapport van MacFarlene, 4 november 1944, CWGC-archieven
[13] Brief van Blomfield naar Ware, 24 december 1940, CWGC-archieven

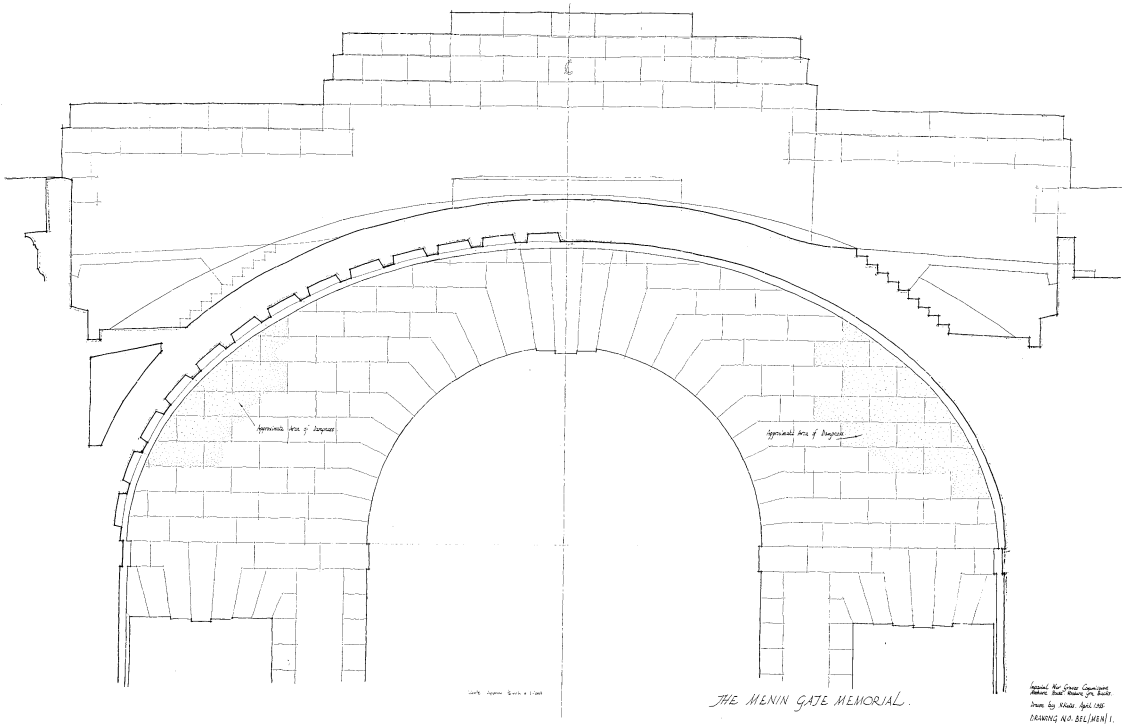

Figuur 23: Herstellingswerken aan de zwaarst beschadigde zuid- en oostkant en de natuursteenblokken, 1948 (© CWGC)

2.6.4 1950 - 1975

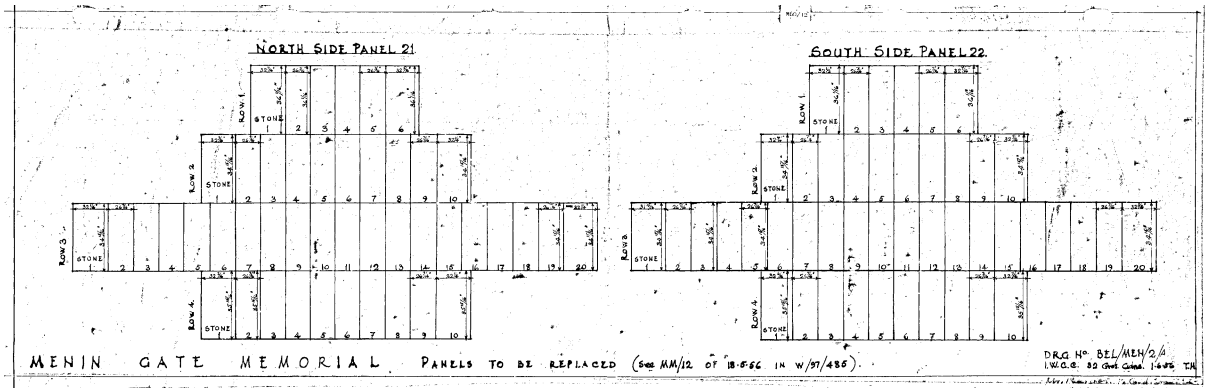
Zoals voor de rest van vele begraafplaatsen rond de Ieperboog is er ook over de Menenpoort zeer weinig archiefmateriaal voor de periode tussen 1950 en 1975 bewaard gebleven. Hieronder een opsomming van de informatie die wel voorhanden was.

Op een tekening van N. Kates uit april 1955 kon worden afgeleid dat er problemen waren met waterinsijpeling ter hoogte van de centrale koepel, net onder het gewelf.

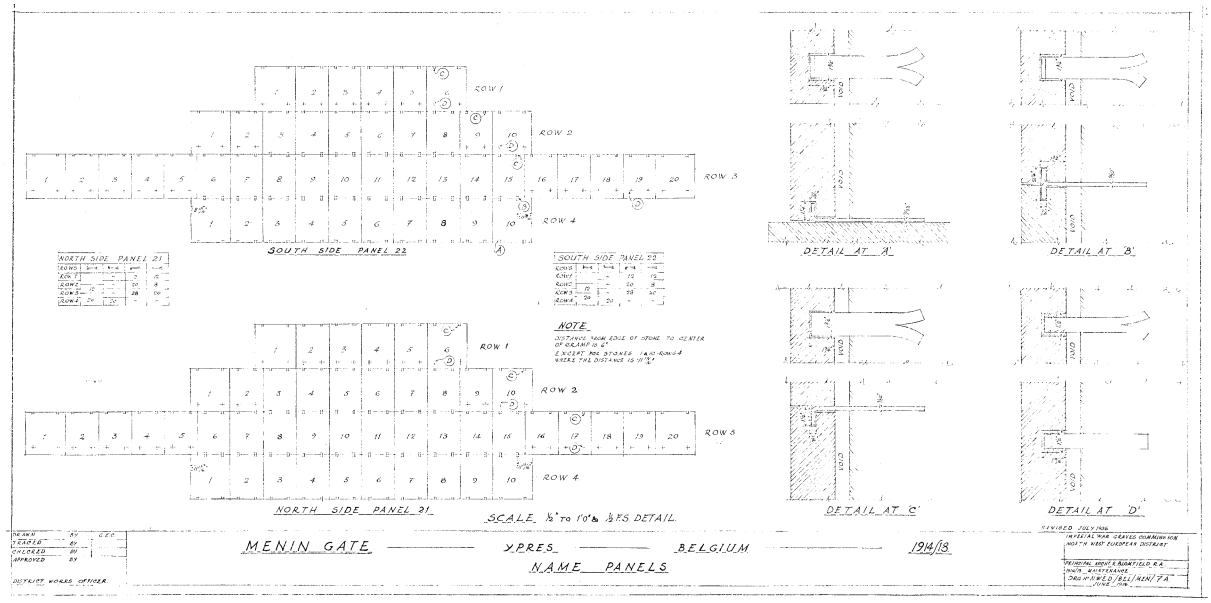

Figuur 24: tekening van N. Kates uit april 1955 waarop de natte delen van de muren staan aangeduid (©CWGC)

In juni en juli 1956 werden plannen opgemaakt voor het vervangen van de naamplaten van paneel 21 ter hoogte van de noordelijke trappen en deze van paneel 22 ter hoogte van de zuidelijke trappen. De verschillende bevestigingswijzen van de naamplaten staan aangeduid op de plannen.

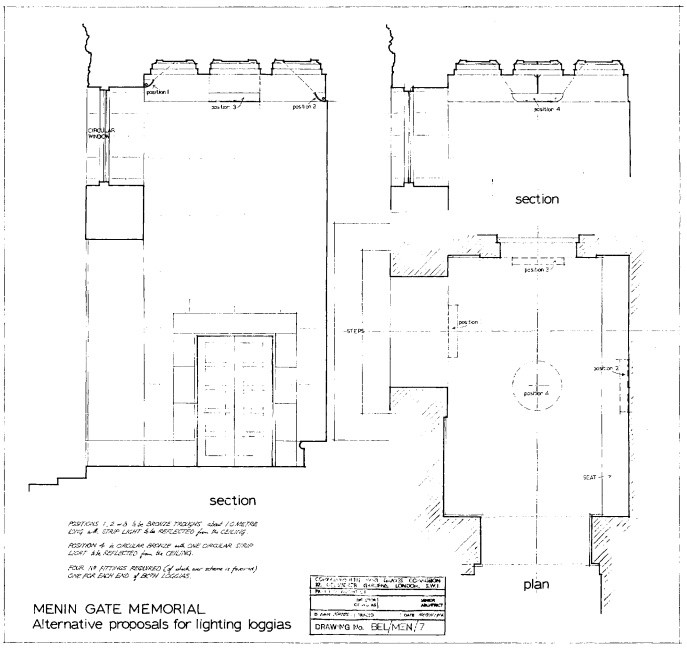
Figuur 25: Plan uit juni 1956 met aanduiding van de te vervangen naamplaten ter hoogte van paneel 21 en 22 (©CWGC)

Figuur 26: tekening uit juli 1956 voor de onderhoudswerken aan de naamplaten van paneel 21 en 22 (©CWGC)

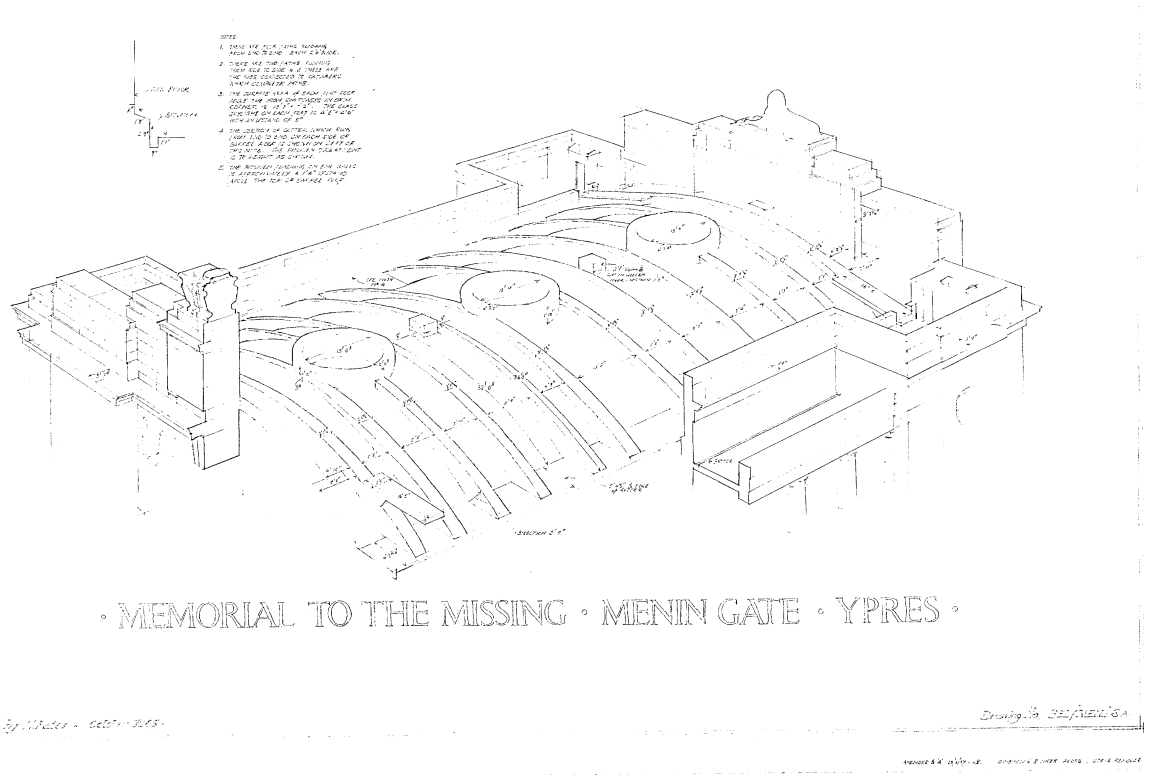
In december 1959 werden twee nieuwe informatieborden aangebracht.

In maart 1966 werd een tekening opgemaakt voor een alternatieve plaatsing van de verlichting in de loggia's.

Figuur 27: Tekening uit maart 1966 waarop de alternatieve plaatsen voor het plaatsen van verlichting in de loggia's staat aangeduid (©CWGC)

In 1967 zou het dak van de Menenpoort volledig vernieuwd geweest zijn volgens de aanbevelingen van de technische werknemers van de firma Evode. Het werk werd uitgevoerd door werknemers van de firma Del, maar met supervisie van specialisten van de firma Evode.

Figuur 28: Isometrische tekening van de dakconstructie uit februari 1967 (©CWGC)

2.6.5 1975 - 1990

De Menenpoort werd op regelmatige basis geïnspecteerd en onderhouden (reinigen, herstellingswerken…). Daarbij werden er ook verschillende grote restauratiewerken (van 1977 tot 1979, 1983 tot 1986, 1988 tot 1989, 1989 tot 1990, 1991 tot 1992 en in 1994) aan onder andere de naampanelen ter hoogte van de monumentale trappen. Het monument werd ook een aantal keer het slachtoffer van incidenteel vandalisme. Een hoogtepunt vond plaats op 22 oktober 1986 toen de Menenpoort, als onderdeel van de stadswallen, de status kreeg als beschermd Vlaams erfgoed.

Vanaf 1975 is er wel enig archiefmateriaal teruggevonden waardoor het mogelijk was een opsomming te maken van de onderhoud- en aanpassingswerken, zie bijlage 6a.

Eind jaren ’70 – begin ’80 wordt de toestand van de waterdichting (evode) van het dak meerdere malen aangekaart. Daarnaast is de schade aan de naampanelen ter hoogte van de trappenhallen een wederkerig element. Doorheen de jaren ’80 worden meerdere malen panelen vernieuwd en/of hersteld.

In 1994 wordt een volledig nieuwe dakdichting (huidige sarnafil) geplaatst.

2.6.6 2000 tot op heden

In de recentere jaren werden de periodieke controles en het onderhoud, afgewisseld met grotere restauratiewerken verder aangevat. Vooral in de aanloop naar het eeuwfeest van de Eerste Wereldoorlog vonden nog enkele grote restauratiewerken plaats. Daarnaast werden ook verschillende nieuwe gedenktekens toegevoegd aan het landschappelijke decor van de Menenpoort. Het Indian Forces Memorial, het Gurkha Memorial en de European Peace Bench zijn allemaal in het afgelopen decennium gebouwd, wat de bredere belangstelling voor retrospectieve herdenking nogmaals onderstreept.

In bijlage 6b wordt er getracht om een opsomming te geven van de onderhouds-, herstellings- en aanpassingswerken vanaf 2000.

3 INVENTARIS VAN DE HUIDIGE TOESTAND

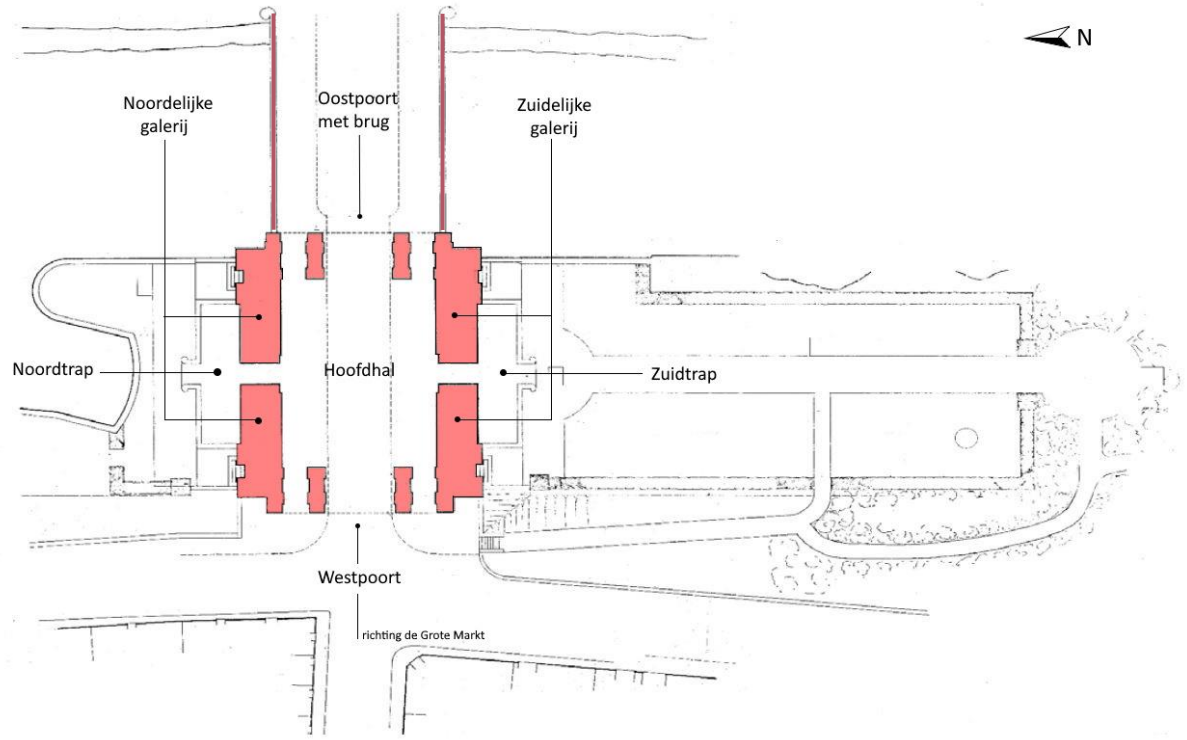
3.1 METHODIEK

3.1.1 Methodiek

In dit hoofdstuk wordt een algemene en gedetailleerde beschrijving van de verschillende erfgoedelementen die onderdeel uitmaken van de Menenpoort gegeven. Daaropvolgend wordt er in gegaan op de toestand van deze erfgoedelementen en worden de knelpunten en positieve punten in het beheer ervan aangegeven. Dit alles wordt extra geduid met foto's en plannen.

3.1.2 Erfgoedelementen

De Menenpoort vormt een groots poortgebouw dat is ingewerkt in de vestinggordel rond de stadskern van Ieper. Het poortgebouw bestaat uit de hoofdhal waaronder de Menenstraat loopt. Ten noorden en zuiden van deze hal bevindt zich, ter hoogte van de vestingmuren, een galerij. Deze galerijen zijn bereikbaar via de noord- en zuidtrap vertrekkend vanuit de hoofdhal. Een brug over de gracht voor de vestingen biedt toegang tot het monument in het oosten.

Figuur 29: Plan met aanduiding van de erfgoedelementen (©CWGC)

3.2 EXTERIEUR

3.2.1 Beschrijving

3.2.1.1 Algemeen

De Menenpoort is een poortgebouw, gebaseerd op een klassieke triomfboog met drie doorgangen. Het vormt een samenstelling van klassieke elementen die zijn verwerkt in het basismodel van een triomfboog waardoor het qua visuele en architectonische stijl met weinig andere poortgebouwen kan worden vergeleken.

Het gedenkteken met rechthoekige plattegrond is opgebouwd uit een combinatie van natuursteen, baksteen en beton. De oostelijke en westelijke gevels zijn imposante, barokke façades gevormd door imposante Dorische zuilen. De architecturale kenmerken van de noordelijke en zuidelijke gevels zijn daarentegen in een zachtere vorm van Frans classicisme uitgewerkt.

3.2.1.2 Gevels

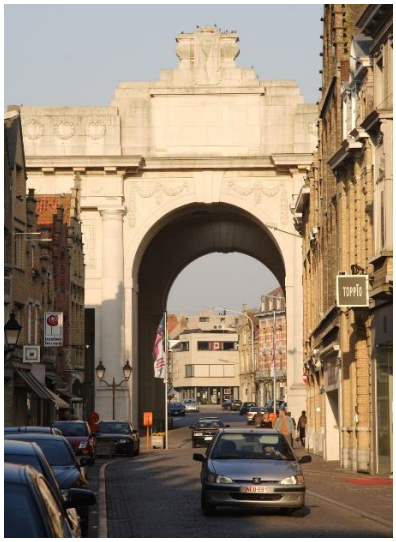
De muurvlakken van de vier gevels zijn opgebouwd uit een combinatie van rode baksteen en witte natuursteen.

De doorgangen van de westelijke en oostelijke gevel zijn volledig uit natuursteen vervaardigd en springen licht uit. De centrale doorgang heeft een rondbogige vorm en

wordt bekroond door een zwaar uitgewerkte sluitsteen, met een festoen langs weerzijden. De twee zijgangen worden telkens geflankeerd door een gigantische Dorische zuil op een vierkante sokkel, en worden ook afgesloten door een sluitsteen, met daarboven panelen met inscriptie; in het noorden '*PRO PATRIA*' en in het zuiden '*PRO REGE*'.

De zuilen ondersteunen een hoofdgestel bestaande uit een smalle architraaf, een fries met trigliefen en metopen dat wordt afgeboord door regula met guttae. Het hoofdgestel loopt ononderbroken over de façade, met daarboven een verhoogd gedeelte, met paneel met inscriptie *'To the armies of the British Empire who stood here from 1914 to 1918 and to those of their dead who have no known grave'*, dat bekroond wordt met een leeuw (oostelijke gevel) en een cenotaaf met draperie (westelijke gevel). De onderzijde van de kroonlijst is versierd met florale en heraldische motieven.

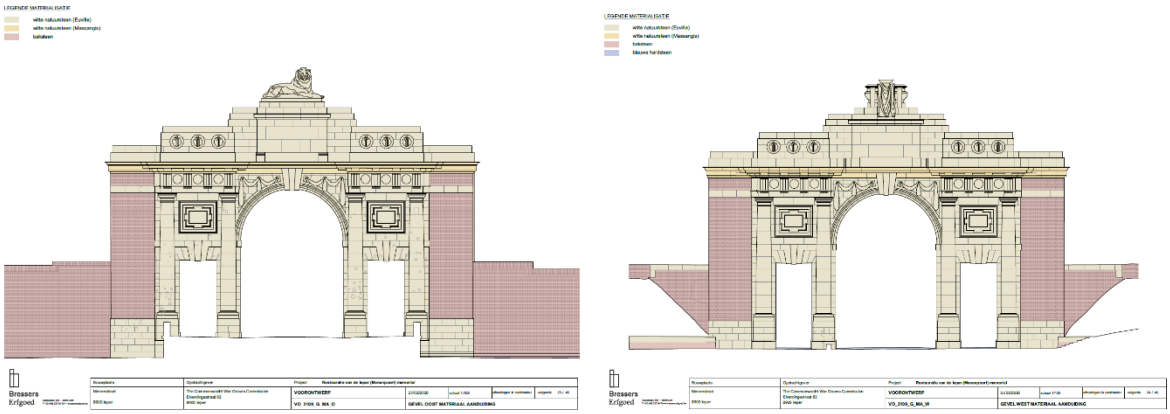

Figuur 30 (links): Oostgevel (©CWGC); Figuur 31 (rechts): Westgevel (©CWGC)

Figuur 32 (links): Hoofdgestel van de westgevel met liggende leeuw als bekroning (©CWGC); Figuur 33 (rechts): Hoofdgestel van de oostgevel met sarcofaag als bekroning (©CWGC)

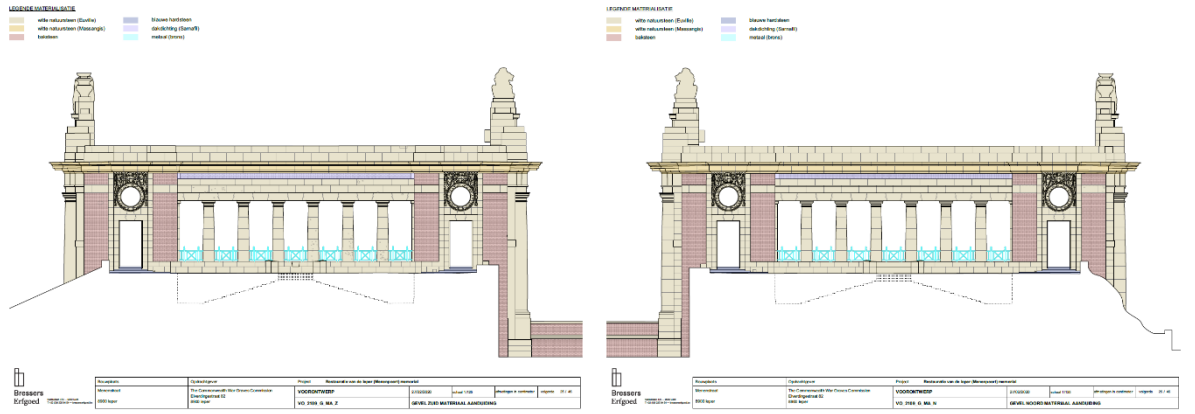

Figuur 34 (links): Geveltekening (west) met aanduiding van de toegepaste materialen (©Bressers Architecten); Figuur 35 (rechts): Geveltekening (oost) met aanduiding van de toegepaste materialen (©Bressers Architecten)

De zuidelijke en noordelijke gevel zijn opgevat als een galerij in natuursteen tussen twee hoekrisalieten, in baksteen en natuursteen. De galerij bestaat uit zes Dorische zuilen en twee halfzuilen, met daartussen een bronzen balustrade bekroond met recht opzittende leeuwtjes. De vooruitspringende risalieten hebben een smalle rechthoekige doorgang met daarboven een oculus met uitgewerkte krans. Deze oculi worden omkadert door een ontwerp in steenreliëf met een leeuw omringd door met bladeren, speren, draperieën en kwasten. Voor elke gevel bevindt zich een ontdubbelde trap die leidt naar de hal en wordt gevormd door treden in blauwe hardsteen. De balustrade is uitgewerkt in witte natuursteen en eindigt bovenaan uit in een voluutvorm.

Figuur 36 (links): Zuidgevel (©CWGC); Figuur 37 (rechts): Noordgevel (©CWGC)

Figuur 38 (links): Geveltekening (zuid) met aanduiding van de gebruikte materialen (©Bressers Architecten); Figuur 39 (rechts): Geveltekening (noord) met aanduiding van de gebruikte materialen (©Bressers Architecten)

3.2.1.3 Daken

Het betonnen gewelf, de daken van de vier trappentorens (hoekrisalieten) en de breedste delen van de kroonlijst worden bedekt met een soepele Sarnafil waterdichting (toplaag in PVC met daaronder een onderdakfolie) die werd geplaatst in 1994. Deze Sarnafil waterdichting wordt ook aan de topgevels en de zijgevels voor een stuk opgetrokken over het metselwerk. De overgang tussen het opgaande metselwerk en soepele dakdichting gebeurt met een druiplijst die met een siliconen voeg is gedicht. De dakranden zijn uit witte natuursteen (Euville en Massangis). Onder de dakbedekking bevinden zich nog een tot twee lagen roofing, dewelke rechtstreeks zijn aangebracht op de betonnen constructie.

Op de langse as van het tongewelf zijn drie grote cirkelvormige daklichtopeningen. Elk van deze openingen zijn voorzien van bladmetaal (brons) dat is afgewerkt met een laklaag en was. In dezelfde lijn van de daklichtopeningen bevinden zich vier houten dakluiken. De twee uiterste dakluiken dienen als toegang tot de zolderruimtes. De twee luiken die tussen de lichtopeningen staan geven toegang tot een historisch takelsysteem, dat buiten dienst is. Ook bij elk van de vier trappentorens bevindt zich een dakluik. Deze dakluiken bestaan uit een houten kader waaraan een geprofileerde metalen plaat is bevestigd.

Het regenwater wordt verzameld op de dakvlakken voor de trappentorens waar het via gietijzeren afvoerbuizen in de trappentorens afgevoerd.

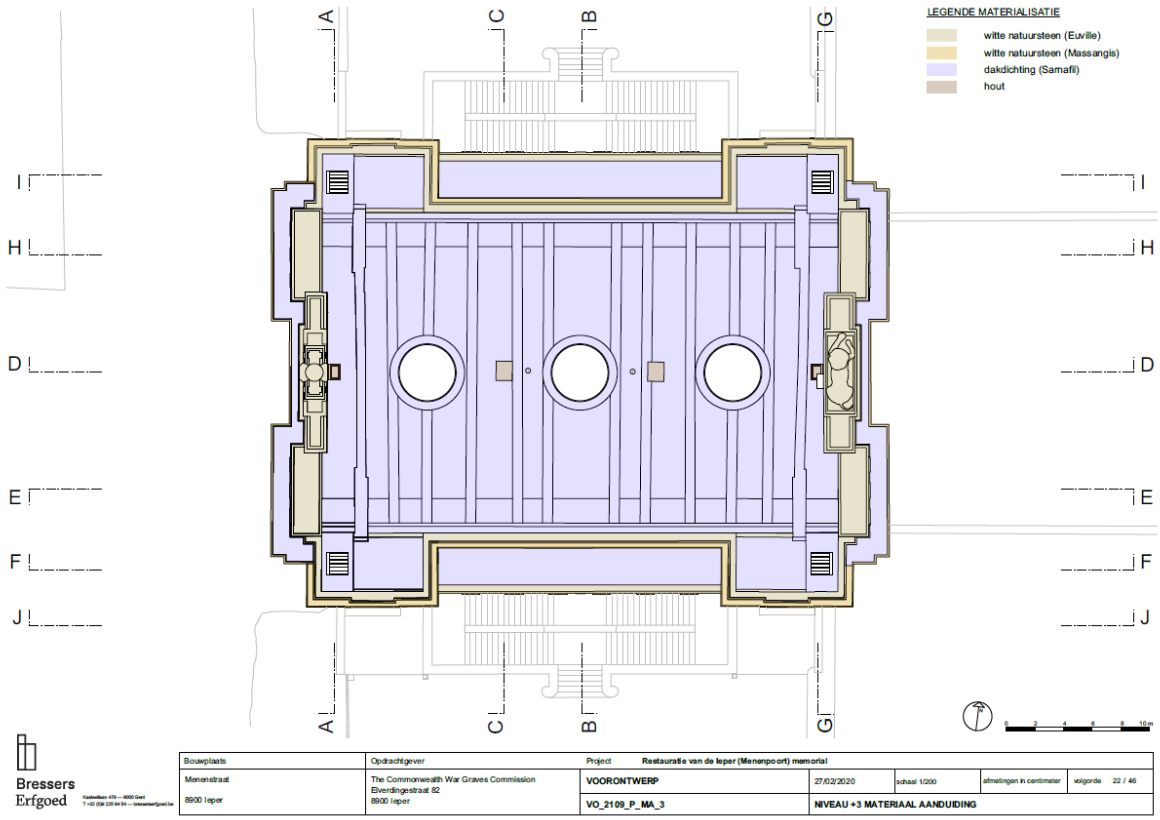

Figuur 40 (links): Luik boven takelsysteem (©Bressers Architecten); Figuur 41 (rechts): Metalen ring daklichtopening (©Bressers Architecten)

Figuur 42 (links): Een van de vier trappentorens (©Bressers Architecten); Figuur 43 (rechts): Zicht vanaf het westen (©Bressers Architecten)

Figuur 44 (links): Zoldertoegang (©Bressers Architecten); Figuur 45 (rechts): Toegangsluik zolder (©Bressers Architecten)

Figuur46: Dakplan (©Bressers Architecten)

3.2.1.4 Omgeving

In het oosten wordt het monument langs beide zeiden geflankeerd door de hoge vestingmuren met gracht. De brug over deze gracht maakt deel uit van het monument. De pijlers in voluutvorm aan het einde van de bakstenen grachtmuren markeren het einde van de structuur van het monument. Aan weerszijden van het midden van de brug staat een leeuw uit blauwe hardsteen op een bakstenen pijler. De leeuwen (2017) zijn replica's van de leeuwen die aan weerszijden van de oude Menenpoort stonden.

In het noorden en zuiden van de Menenpoort is een park op de vestingmuren waar er verschillende gedenktekens zijn geplaatst. De parken zijn bereikbaar via de trappen naar de noordelijke en zuidelijke galerijen. Het park in het noorden bestaat uit een pad en graspartij. Ook de zogenaamde Bastiaanplaque n°71 'Menenpoort' (1993), een bronzen interpretatiebord dat de strijdbewegingen rond de Ieperboog gedurende de oorlog beschrijft, kan men er terugvinden. Het park ten zuiden van de Menenpoort heeft een klassieke lay-out. Het bestaat uit drie grasperken omgeven door hagen. Een centraal pad verbindt de Menenpoort met de rest van de vestingen. Een tweede pad start op de helling en komt samen op het hoofdpad. In dit park bevinden zich verschillende herdenkingsmonumenten. Het gedenkteken voor de Indische troepen (2011), de vredesbank (2014) en een bronzen replica van de Menenpoort (2011) bevinden zich

binnen de hagen. Het Gurkha Monument (2015) en het Blunden monument bevinden zich net buiten de hagen.

Ten westen kijkt het monument uit op het historische centrum van de stad Ieper. Links en rechts van de gevel bevinden zich hoge steile grasbermen waarvoor en waarachter een bakstenen keermuren met dekstenen uit witte natuursteen. Rechts van de toegang tot de poort is een natuurstenen trapje die leidt naar de helling tot de vesten.

Figuur 47 (links): Luchtfoto van de Menenpoort (©CWGC); Figuur 48 (rechts): Zicht op de Menenpoort vanaf de Kiplinglaan (©BRIAN HARRIS)

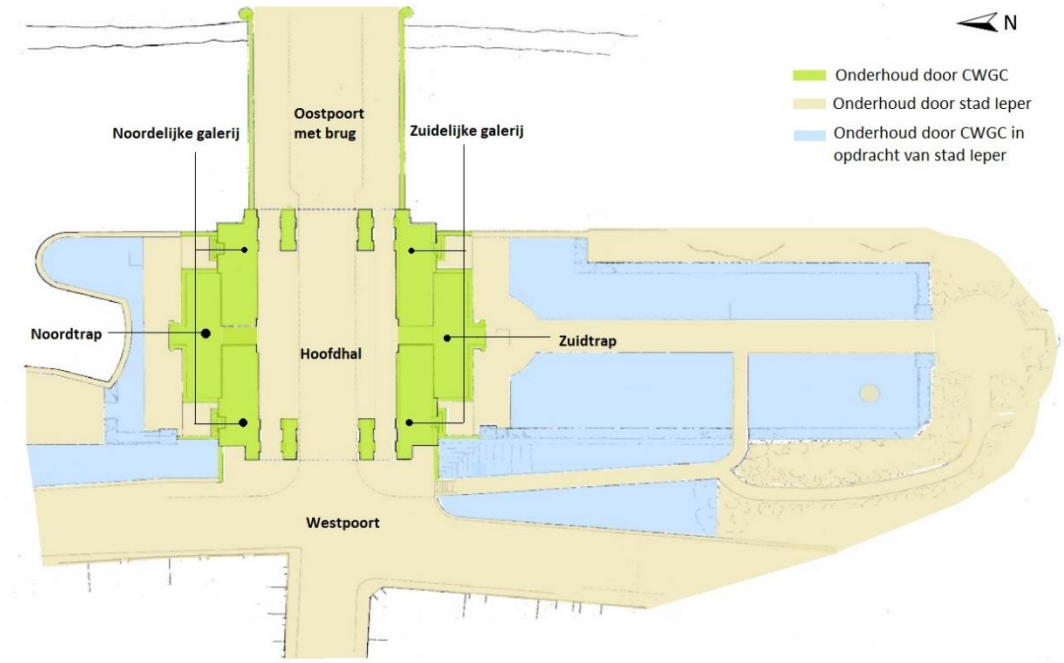

Figuur 49 (links): Onderdelen van het monument ten noordwesten (©CWGC); Figuur 50 (rechts): (links): Onderdelen van het monument ten zuidwesten (©CWGC)

Figuur 51 (links): Gedenkteken voor de Indische troepen (©CWGC); Figuur 52 (rechts): Een van de twee leeuwen op de brug (©CWGC)

De omgeving rond het monument wordt deels onderhouden door de CWGC en deels door de stad Ieper. Op het onderstaande plan staat aangeduid welke onderdelen van het metselwerk nog tot het eigendom en beheer van de CWGC behoren. De bestrating, paden op de vestingmuren en de in het park later toegevoegde monumenten worden onderhouden door de stad Ieper. De graspartijen, taluds en hagen rondom het poortgebouw worden echter onderhouden door de CWGC in opdracht van stad Ieper.

Figuur 53: Grondplan met aanduiding van het beheer (©CWGC)

3.2.2 Toestand

3.2.2.1 Algemeen

De algemene exterieure toestand van de Menenpoort is matig tot slecht:

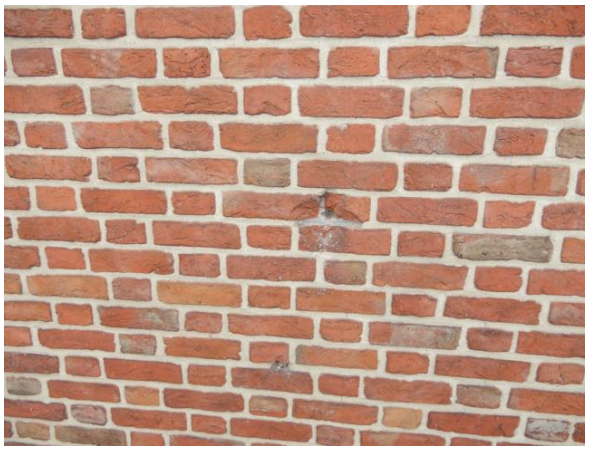
- De waterwerende en waterafvoerende voorzieningen vertonen tal van gebreken, waardoor het monument te kampen heeft met vochtproblemen die zich vertalen in meerdere schadebeelden.
- De structuur van het monument verkeert in een goede staat. Op enkele plaatsen werden wel enkele zettingsbarsten aangetroffen, maar deze lijken niet verontrustend te zijn.
- De huidige voorzieningen met oog op veiligheid zijn niet optimaal.
- De huidige architecturale verlichting heeft een hoge onderhoudskost en vraagt revisie.

3.2.2.2 Gevels

Het voegwerk van het baksteenmetselwerk verkeert in een matige tot slechte toestand. Over het algemeen vertoont het voegwerk kleine barstjes en is er sprake van lichte desintegratie wat is te wijten aan het niet ver genoeg uitgehaald voegwerk bij lokale voorafgaande herstellingen. De zones onder de kroonlijst (boven de speklaag) zijn sterk verweerd als gevolg van een gebrekkige afwatering die zijn oorzaak vindt in het ontwerp. Daarnaast vonden er door de jaren heen verschillende herstellingen plaats waarbij de voegspecie telkens een andere samenstelling had. De bakstenen zelf verkeren algemeen in een goede staat. Enkele door vorst beschadigde stenen kunnen wel worden waargenomen, maar er is geen sprake van aanzienlijke schade. Hier en daar zijn ook kraters in het metselwerk zichtbaar ten gevolge van WOII. Als laatste konden ter hoogte van de oost- en zuidgevel enkele fijne verticale barsten in het bakstenen metselwerk worden aangetroffen, vermoedelijk ten gevolge van een krachtenherverdeling of thermische werking. Lokaal zijn er zoutuitbloeiingen of korstmossen waar te nemen, voornamelijk ter hoogte van vestingen die deel uitmaken van de Menenpoort (westgevel).

Figuur 54 (links): Verweerd voegwerk en barstvorming (©Triconsult); Figuur 55 (rechts): desintegratie voegwerk (©Triconsult)

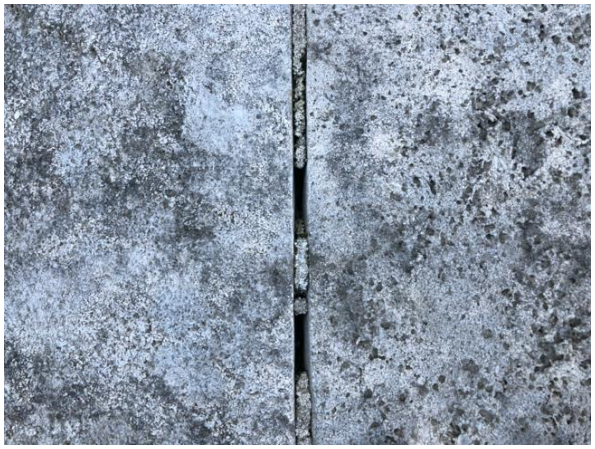

Figuur 56 (links): Kraters in het metselwerk (©Triconsult); Figuur 57 (rechts): Oude herstellingen voegwerk (©Triconsult)

Figuur 58 (links): Uitgeloogd voegwerk onder kroonlijst (©Triconsult); Figuur 59 (rechts): Barstvorming (©Triconsult)

De natuursteen verkeert in een matige conditie. De schade beperkt zich voornamelijk tot de verwering van het voegwerk, lichte scheuren of barsten en kleine afgebroken of loszittende stukken. De vlakke horizontale afwerking van de dekstenen heeft als gevolg dat er aanzienlijke waterinfiltratie is via de voegen met biologische groei tot gevolg. De stenen t.h.v. de dakrand en kroonlijst vertonen op verschillende plekken sterke verkleuringen. Daarnaast zijn de dekstenen op enkele plaatsen opgevoegd met een

asbesthoudende kit. Naast het schadebeeld veroorzaakt door klassieke verwering is er ook mechanische verwering t.g.v. kogelinslagen tijdens WOII. Deze schade werd op diverse plaatsen hersteld d.m.v. bouchons of een cementgebonden mortel, maar enkele van deze oude herstellingen voldoen echter niet meer. De huidige duivenwering bevindt zich in een slechte conditie. Verschillende strips zijn losgekomen of zitten niet goed vast aan de ondergrond.

Figuur 60 (links): Verweerde voegen tussen Euvillemetselwerk (©Bressers Architecten); Figuur 61 (rechts): Barsten en verkleuring onder bronzen borstwering (©Bressers Architecten)

Figuur 62 (links): Verschillende barsten en loszittende stukken (©Triconsult); Figuur 10 (rechts): Sterke alkaliverkleuring Massangis kroonlijst (©Triconsult)

Figuur 64 (links): Asbesthoudende mastiekvoeg (©Bressers Architecten); Figuur 65 (rechts): recent afgebroken stuk Massangis (kroonlijst) (©Triconsult)

Figuur 66 (links): Bovendaks - Sterke vervuiling natuursteenelementen t.h.v. dakrand (©Triconsult); Figuur 67 (rechts): Bovendaks - Scheurvorming en afbarstingen stenen, geen stabiliteitsproblemen (©Triconsult)

Figuur 68 (links): Afbarstingen bovenzijde kroonlijst, nog vast door waterdichting (©Triconsult); Figuur 69 (rechts): Bruinverkleuring onderzijde uitkragende elementen t.h.v. kroonlijst (©Triconsult)

3.2.2.3 Daken

De huidige dakbedekking bevindt zich in een matige tot slechte toestand. Het dakoppervlak onder de Sarnafil waterdichting is vochtig. Dit vocht zou het gevolg kunnen zijn van een slechte waterdichtheid van het membraan of door condensvorming. De

laklaag ter hoogte van de daklichtopeningen bladdert af. Het regenwater wordt momenteel niet gecontroleerd afgevoerd en de afvoerbuizen in de traptorens worden gedicht met een asbesthoudend koord.

De dakluiken bevinden zich in een slechte toestand. De houten luikbekledingen van de luiken op het gewelf zijn volledig doorgerot. Ook de houten kaders van de vier luiken op de traptorens zijn volledig ingerot. De luiken die toegang geven tot de zolders zijn geschilderd met asbesthoudende verf.

De huidige voorzieningen met betrekking tot de toegankelijkheid van het dak beantwoorden niet aan de eisen die gesteld worden door de veiligheidscoördinator. Noch de betonnen loopbruggen, noch de lichtopeningen zijn voorzien van een leuning en de rubberen matten op het looptracé kunnen in de winter zeer glad zijn. De betonnen loopbruggen die in de muur zitten verwerkt vertonen oppervlakkige roestvorming en zijn mogelijks sterk gecorrodeerd ter hoogte van de verankering in de muren.

Figuur 70 (links): Herstellingen dakdichting in slechte staat (©Triconsult); Figuur 71 (rechts): Vrijlegging dakdichting (©Triconsult)

Figuur 72 (links): Detail afbladderende metalen ring (©Triconsult); Figuur 73 (rechts): Doorslaand vocht betonnen loopbrug (©Bressers Architecten)

3.2.2.4 Omgeving

De vestingen die deel uitmaken van de Menenpoort verkeren in een slechte conditie. Naast de veelheid aan korstmossen is het voegwerk er sterk verweerd. Deze aantasting zou het gevolg zijn van het directe contact tussen de aarde en het metselwerk van de schuine afloop. De vlakke horizontale afwerking van de dekstenen heeft als gevolg dat er aanzienlijke waterinfiltratie is via de voegen met biologische groei tot gevolg. Aan de oostzijde van het monument ter hoogte van de gracht zijn de vestingen ook in slechte staat, maar deze vestingen maken geen deel uit van de Menenpoort als monument.

Figuur 74 (links): verweerd voegwerk en korstmossen (©Triconsult); Figuur 7511 (rechts): Korstmossen t.h.v. Euville dekstenen brug (©Bressers Architecten)

3.3 INTERIEUR

3.3.1 Beschrijving

3.3.1.1 Algemeen

De Menenpoort bestaat grotendeels uit de centrale hal waardoor de Menenstraat loopt. In het midden van zowel de oostelijke als westelijke zijden van deze hal bevinden zich trappen die naar de vestingmuren leiden. Vanaf deze wallen kunnen de zuilengalerijen worden bereikt. Op de hoeken van deze zuilengangen bevinden zich vier trappenkokers die in verbinding staan met het dak en de kelders. De muren van de hal, de trappenhallen en de zuilengangen bevatten meer dan 54.000 namen van vermisten.

3.3.1.2 Centrale hal

De centrale hal wordt overkoepeld met een tongewelf uit beton dat is versierd met een cassettenplafond tussen gordelbogen waarin drie grote oculi zijn verwerkt. Deze oculi zijn afgewerkt met bladmetaal (brons) en zijn versierd met een decoratief patroon. Op de hoeken van de hal zijn de betonnen plafonds vlak afgewerkt.

Figuur 76 (links): Centrale koepel (©CWGC); Figuur 77 (midden): Detail cassettenplafond (©CWGC); Figuur 78 (rechts): Vlak plafond (©Purcell)

De onderbouw is volledig opgebouwd uit witte natuursteen (Euville) en wordt gedomineerd door de witstenen panelen (Portland) waarop de namen van de vermisten staan gegraveerd. Deze licht teruggetrokken panelen lopen over de hele lengte van het interieur en strekken zich uit vanaf de plint tot de kroonlijst. Ze worden onderbroken door muurpijlers die gelijklopen met de gordelbogen van het tongewelf. Langs de kroonlijst, boven de naampanelen, is er langs weerszijden een rij lichten aangebracht die gericht staan naar het plafond.

De Menenstraat, dat bestaat uit kasseien in waaierverband, loopt onder de centrale immense rondbogige doorgang. Links en rechts hiervan zijn de voetpaden, geplaveid met rechthoekige tegels uit blauwe hardsteen, die onderdoor de rechthoekige zijgangen lopen. De weg wordt van de voetpaden gescheiden door een balustrade uit metalen paaltjes en bronzen kettingen. Op elk van de muren ter hoogte van de westelijke toegangswegen zijn plaquettes gewijd aan de Last Post-ceremonie. In het metselwerk van de zuidwestelijke hoekpier bevindt zich het kleine koperen registerkastje waaronder een korte natuurstenen lijst. Onder de lijst is er bordje met de tekst: '*THIS MEMORIAL WAS BUILT AND IS MAINTAINED BY THE COMMONWEALTH WAR GRAVES COMMISSION*'.

Figuur 79 (links): Interieur van de Menenpoort, zicht op de trappen naar de vestingen (©CWGC); Figuur 80 (rechts): Foto genomen vanaf de trappen (©Brian Harris)

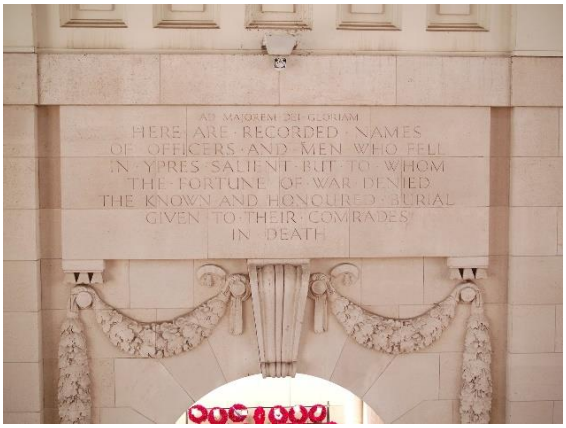

Figuur 81 (links): Centrale hal vanuit het centrum (©CWGC); Figuur 82 (rechts): Centrale hal (©CWGC);

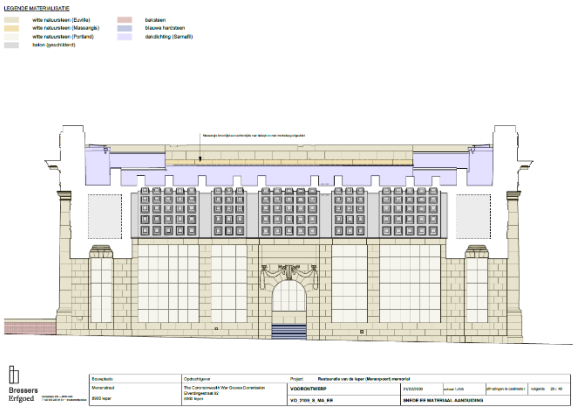

Figuur 83 (links): Last Post (©CWGC); Figuur 84 (rechts): Registerkastje (©CWGC)

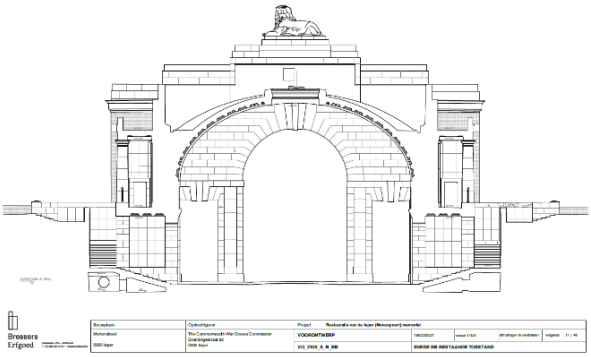
De centraal gelegen hoge gewelfde openingen in de noord- en zuidmuren van de hal leiden naar de trappenhallen. Boven elke opening bevindt zich een stenen tablet met de volgende inscriptie: *'AD MAJOREM DEI GLORIAM (for the greater glory of god) HERE ARE RECORDED NAMES OF OFFICERS AND MEN WHO FELL IN YPRES SALIENT BUT TO WHOM THE FORTUNE OF WAR DENIED THE KNOWN AND HONOURED BURIAL GIVEN TO THEIR COMRADES IN DEATH'*. De tablet is aan de onderzijde voorzien van lijstwerk in de vorm van drie guttae en een geprofileerde sluitsteen met aan weerszijden guirlandes met eikels.

Figuur 85 (links): zicht vanaf een van de gewelfde openingen (©CWGC); Figuur 86 (rechts): stenen tablet boven de gewelfde opening (©CWGC)

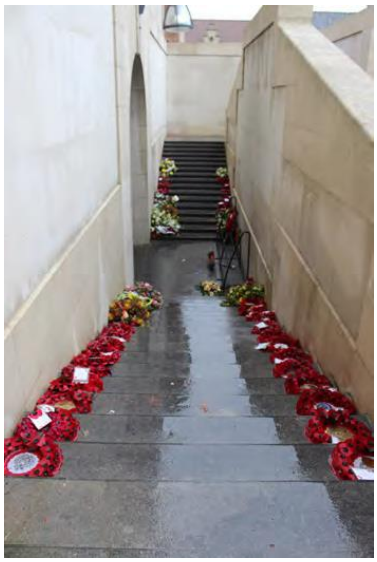

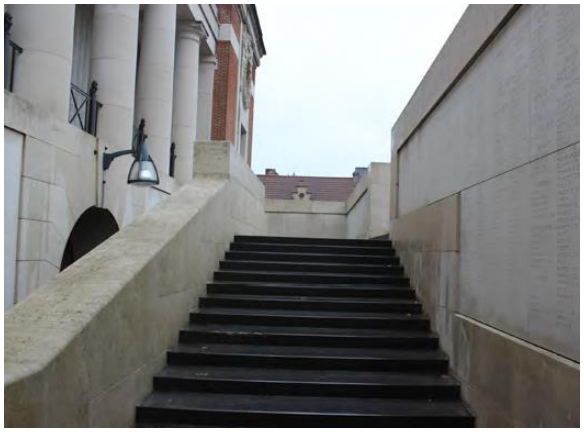
Figuur 87 (links): Langse doorsnede t.h.v. de centrale hal (©Bressers Architecten); Figuur 88 (rechts): Dwarse doorsnede t.h.v. de trappen naar de vesten (©Bressers Architecten)

3.3.1.3 Trappenhal

In het noorden en zuiden bevinden zich de trappen naar de vestingen. De trappen uit blauwe hardsteen leiden rechtstreeks naar een tussenbordes waar ze zich splitsen in zowel oostelijke als westelijke richting. Net zoals bij de centrale hal, zijn ook tegen de wanden langs de trappen de naampanelen van de vermisten aangebracht. Het verschil echter met de panelen van de centrale hal is dat de letters hier niet overal zijn ingeschilderd. De indeling van de trappenhallen is langs beide zijden van het poortgebouw identiek, behalve dat de noordelijke trappen de namen dragen van Australische vermisten en de zuidelijke trappen voornamelijk de naam dragen van de Canadese vermisten. Waar de trappen zich splitsen staan zwart geschilderde metalen kranshouders en hangt er een verlichtingsarmatuur.

Figuur 89 (links): Metalen kranshouder (©Dirk Debleu); Figuur 90 (rechts): trap uit blauwe hardsteen (©Purcell)

Figuur 91 (links): borstwering uit Euville en verlichtingsarmutuur (©Purcell); Figuur 122: Naampanelen t.h.v. de trappen (©Purcell)

3.3.1.4 Galerijen

Vanaf de vestingmuren kunnen de galerijen via vijf treden uit blauwe hardsteen worden bereikt. Elke galerij bestaat uit een rij van zes Dorische en twee halfzuilen op een lage muur uit witte natuursteen (Euville). Tussen de kolommen zijn ijzeren balustrades waarop zittende leeuwen uit brons. De binnenmuren worden net zoals de centrale hal en trappenhallen bekleed met de naampanelen van de vermisten uit Portland-steen. Deze panelen rijken vanaf de plint tot de kroonlijst en ze worden onderbroken door acht muurpijlers uit Euville-steen. Aan weerszijden van de galerijen bevindt zich een zitbank uit Euville waarnaast een houten deur is die leidt naar het dak en de keldertrap.
De galerijen worden overwelfd door middel van natuurstenen ribben waartussen een reeks van getrapte verzonken panelen zijn aangebracht. Ter hoogte van de zuilen is een reeks van lichten aangebracht die de naampanelen verlichten.

Figuur 93 (links): Galerij (©Purcell); Figuur 94 (rechts): plafondconstructie galerijen (©Purcell)

Figuur 95 (links): Borstwering t.h.v. de galerijen (©CWGC); Figuur 96 (rechts): Eindmuur van de galerij (©Purcell)

3.3.1.5 Traptorens

Ter hoogte van elke hoekrisaliet bevindt zich een trappenhuis. Een metalen trap met leuning en houten deur in elke van deze vier trappenhuizen toegang tot het dak. Een metalen ladder biedt toegang tot de kelder. Elke trappentoren wordt van bovenuit verlicht met een PVC raam dat wordt ingevuld met melkglas. De trappentorens zijn op het dak afgewerkt met een geprofileerde metalen plaat op een houten kader. De bakstenen muren van de trappenhuizen zijn wit geschilderd met vermoedelijk een kalkverf.

Figuur 97 (links): Metalen trap (©Bressers Architecten); Figuur 98 (rechts): Hoogste verdiep trappentoren (©Bressers Architecten)

Figuur 99 (links): Dakluik trappentoren (©Bressers Architecten); Figuur100 (rechts): Raam en deur trappentorens (©CWGC)

3.3.1.6 Kelders

De kelders van de Menenpoort vormen een massieve betonstructuur dat in feite de draagstructuur van de poort en naastliggende trappartijen is. Ze zijn gesitueerd in de langse richting aan beide zijden van het monument. Elke kelder bestaat uit 20 afzonderlijke ruimtes die met elkaar verbonden zijn via een opening in de wand. De hoogte van de kelderruimtes (dakplaat) varieert i.f.v. het niveau van de trappenpartij

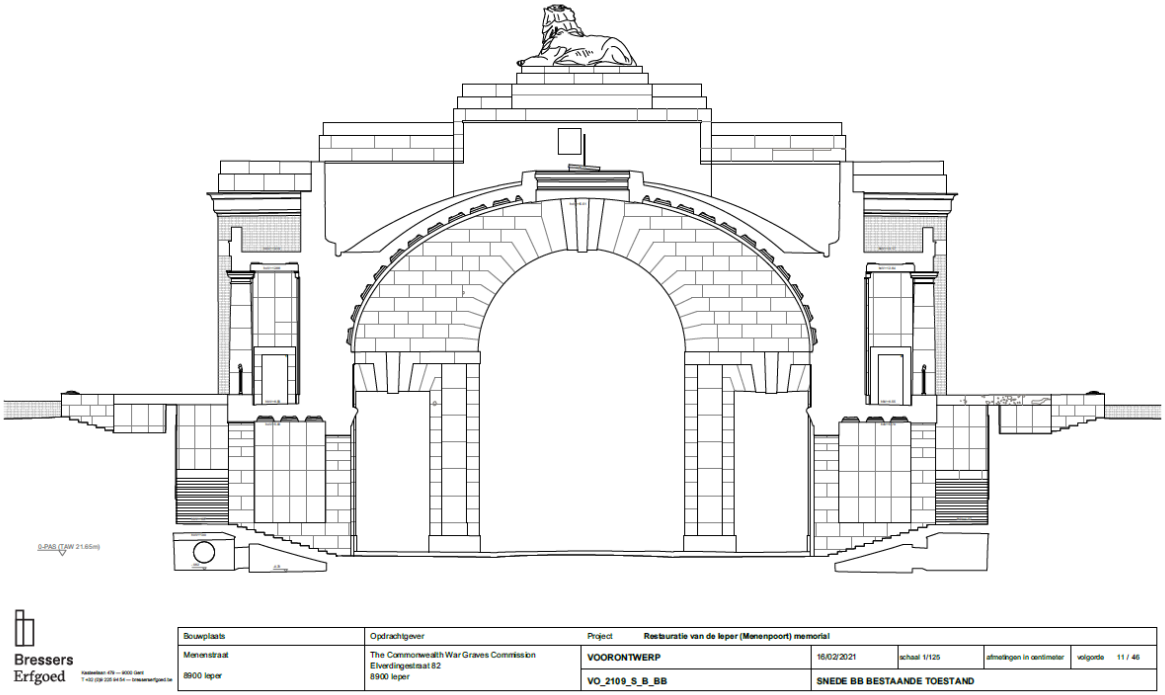
(afschuining). In beide kelders staat een vergaarbak in de uiterst westelijke ruimte. De kelders zijn via de 4 trappenhallen bereikbaar. Het vloerniveau van de kelders bevindt zich ongeveer gelijk met het maaiveldniveau onder de poort.

Figuur 101 (links): Vergaarbak (©Triconsult); Figuur 102 (rechts): Kelder noord (©Triconsult)

Figuur 103 (links): Kelder Noord (©Triconsult); Figuur 104 (rechts): Kelder zuid (©Triconsult)

Bressers Erfgoed

Bouwplaats	Opdrachtgever	Project Restauratie van de Ieper (Menenpoort) memorial				
Menenstraat 8900 Ieper	The Commonwealth War Graves Commission Elverdingestraat 82 8900 Ieper	VOORONTWERP	16/02/2021	schaal 1/125	afmetingen in centimeter	volgorde 11 / 46
		VO_2109_S_B_BB	SNEDE BB BESTAANDE TOESTAND			

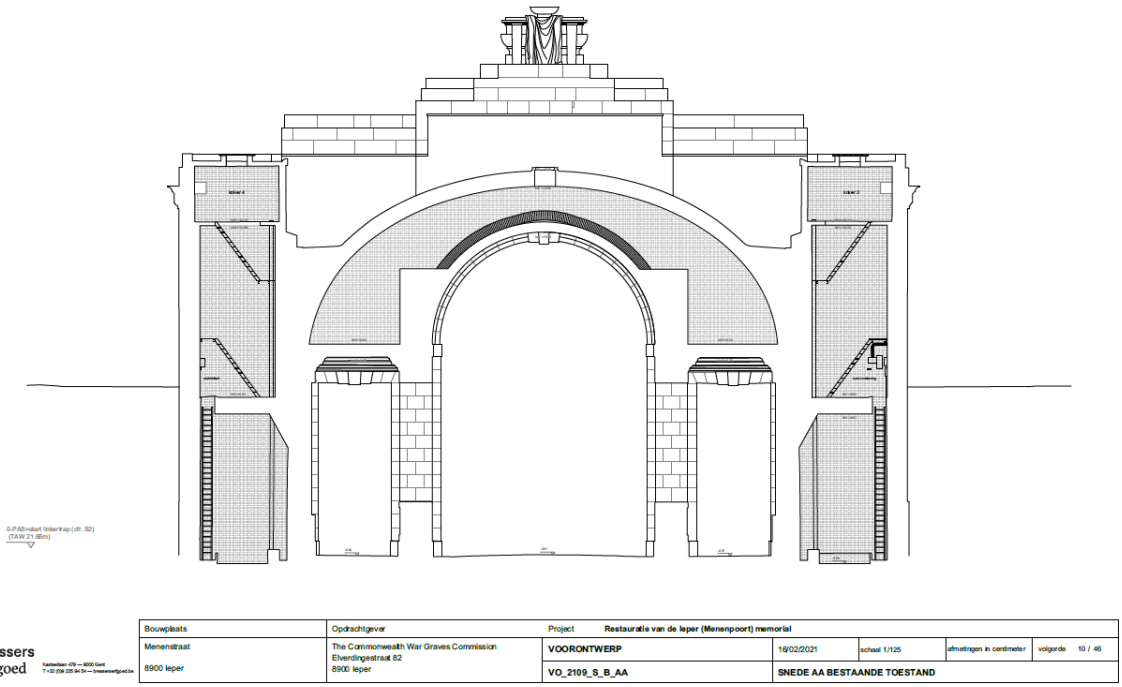
Figuur105: Doorsnede t.h.v. van de trappen naar de vesten (©Bressers Architecten)

3.3.1.7 Zolders

Aan zowel de west- als oostzijde van het dak bevindt zich een zolderruimte. Deze ruimtes zijn toegankelijk via een mangat in het midden van de betonnen dakplaat dat afgeschermd wordt door een metalen kap. In het oosten en westen worden de ruimtes afgesloten met bakstenen metselwerk en natuurstenen elementen, dewelke de rondboog vormen t.h.v. de poortdoorgang. Ter hoogte van de oostelijke gevel blijkt een uitbouw in het gevelmetselwerk aanwezig. Vermoedelijk werd deze verbreding voorzien voor de opvang van het bovenliggend natuursteenmetselwerk (i.e. leeuwenornament). Aan de westzijde is een gelijkaardige uitbouw echter niet aanwezig. In het baksteenmetselwerk zijn ook nog de oude stellinggaten aanwezig. Aan de bovenzijde van het stellinggat bevinden zich twee dunne stalen latten, dewelke gebruikt werden als latei.

Figuur106: Zolder oostzijde (©Triconsult); Figuur 107 (rechts): Zolder oostzijde – Stellinggat (©Triconsult)

Figuur108: Doorsnede t.h.v. de trappentorens (©Bressers Architecten)

3.3.2 Toestand

3.3.2.1 Algemeen

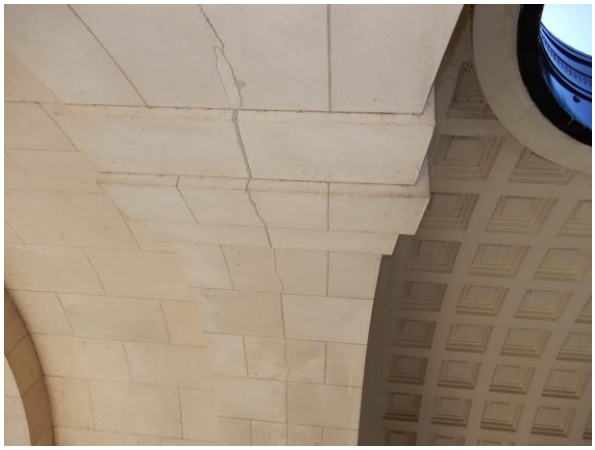
De algemene toestand van het interieur van de Menenpoort is matig tot slecht:

- Er werd gebonden asbest aangetroffen.
- De structuur verkeert in goede staat, maar op enkele plaatsen werden enkele zettingsbarsten aangetroffen, maar deze lijken niet verontrustend te zijn.
- Het interieur heeft te kampen heeft met vochtproblemen komende van de gebruiken bovendaks.
- De naampanelen t.h.v. de trappen zijn reeds een geruime tijd onderhevig aan uitbloeiende zouten.
- De huidige voorzieningen met oog op veiligheid zijn niet optimaal.
- De huidige architecturale verlichting heeft een hoge onderhoudskost en vraagt revisie.

3.3.2.2 Centrale hal

De naampanelen en de bestrating bevinden zich in een goede tot matige conditie. Het natuurstenen metselwerk echter bevindt zich slechts in een matige tot slechte conditie. Op een aantal plaatsen kunnen scheuren en/of barsten in de (massieve) natuursteenelementen worden aangetroffen en verspreid begint het voegwerk uit te vallen. Zo bevinden er zich aan de onderzijde van de hoofdrondbogen (toegangspoorten), aan zowel de oost- als westzijde, barsten in het midden van de natuursteenblokken. Deze

aanwezige barsten betreffen echter geen structurele barsten te wijten aan een stabiliteitsprobleem, maar zijn vermoedelijk ontstaan t.g.v. een verschillend krachtenevenwicht in de bogen. Deze scheuren bevindingen zich immers ter hoogte van de overgang tussen het baksteenmetselwerk en de zolderruimtes. Ook ter hoogte van de (vier) onderdoorgangen aan de zijkanten (i.e. lagere doorgang boven voetpad) is scheurvorming aanwezig in de sluitstenen van de vlakke boog en/of is het voegwerk plaatselijk uitgevallen, maar ook deze barsten betreffen geen structurele scheuren te wijten aan een stabiliteitsprobleem. Ze zijn vermoedelijk te wijten aan het gewicht van het bovenliggend metselwerk. De betonnen koepel verkeert in een matige conditie. Ter hoogte van de drie oculi en lokaal verspreid over het plafond kunnen beperkte kalkuitbloeiingen, afbladderende verf en enkele loszittende fragmenten worden teruggevonden. Aan het achterliggend beton blijkt verder geen schade aanwezig, noch kan er wapeningscorrosie vastgesteld worden. Wel werd er asbest teruggevonden in de verflagen. Tenslotte voldoet ook de aanwezige verlichting niet meer. De huidige halogeenspots en T.L. verlichting vereist een aanzienlijke kost aan energieverbruik en onderhoud door de beperkte levensduur van de lampen. Daarnaast zijn de meeste van de armaturen niet meer werkzaam.

Figuur 109 (links): Scheuren t.h.v. de hoofdrondboog (©Triconsult); Figuur 110 (rechts): Scheur in sluitsteen t.h.v. vlakke boog onderdoorgang t.h.v. noordwesthoek (©Triconsult)

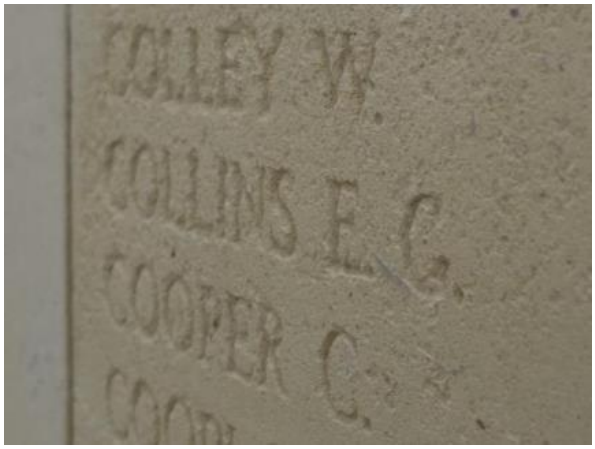
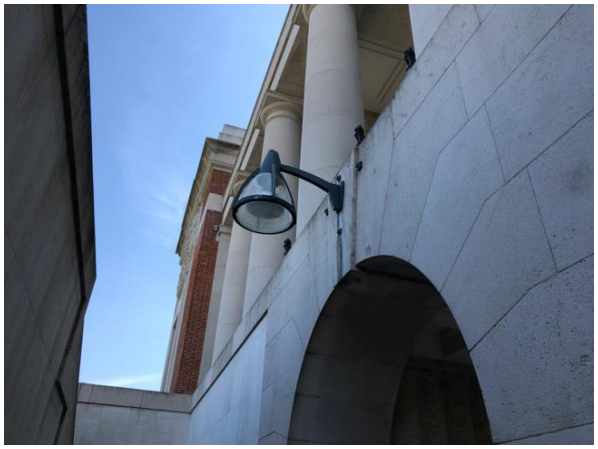

Figuur 111 (links): Barst op hoek van uitkragende steen (©Triconsult); Figuur 112 (rechts): Geringe kalkuitbloei t.h.v. de dakopening (©Triconsult)

3.3.2.3 Trappenhal

Het natuurstenen metselwerk van de trappenhallen bevindt zich in een matige conditie. Op een aantal plaatsen kunnen lichte scheuren worden aangetroffen en verspreid begint het voegwerk uit te vallen. In de natuursteenelementen t.h.v. de dakrand bovenaan en de dekstenen van de trappenpartij kunnen ook vrij veel herstellingen worden vastgesteld. Dit betreft voornamelijk herstelde oorlogsschade (opvullingen van gaten). De meeste van deze herstellingen lijken nog in goede staat te verkeren en belangrijke en/of gevaarlijk loszittende delen zijn er niet. De naampanelen hebben een bruine verkleuring wat te wijten zou kunnen zijn aan een contact met het achterliggend metselwerk dat verweert en zo in de spouw achter de panelen terechtkomt. Daarnaast is op sommige chloride belaste plaatsen het verpoederen van de steen merkbaar. Ook de verlichting is niet optimaal. De bestaande lantaarns die beide trappenhallen verlichten eisen een aanzienlijke kost aan energie en onderhoud, daarnaast zijn deze armaturen niet origineel.

Figuur 113 (links): Verkleuringen, uitbloeiingen (©Bressers Architecten); Figuur 134 (rechts): Bruine verkeuring (©Triconsult)

Figuur 1415 (links): Verpoedering steen op chloridenbelaste plaatsen (©WTCB); Figuur116: Huidige verlichting boven doorgang (©Bressers Architecten)

3.3.2.4 Galerijen

Het natuurstenen metselwerk van de trappenhallen verkeert in een matige tot slechte conditie. In verschillende massieve natuursteenblokken zijn scheuren aanwezig en

verspreid begint het voegwerk uit te vallen, maar er zijn geen gevaarlijk loszittende delen aanwezig waarbij de kans bestaat op neervallende brokstukken. Een eventueel stabiliteitsprobleem is aldus niet aanwezig. In het natuursteenmetselwerk kunnen verder ook heel wat sporen van oude herstellingen worden waargenomen. Het betreft vermoedelijk herstellingen van oorlogsschade (o.a. kogelinslagen). De meeste van deze herstellingen verkeren nog in een goede staat. De horizontale natuursteenelementen bovenaan de zuilengaanderij evenals de bovenste gedenkplaten vertonen ook hier een bruine verkleuring. Deze is allicht te wijten aan een hoge vochtbelasting door infiltrerend water van bovenaf of kan wijzen op de inwerking van alkali aanwezig in mortels of beton, dewelke meegevoerd worden door infiltratiewater, en de reactie met organische componenten in de natuurstenen. De metalen borstweringen verkeren in een matige conditie. Opvallend zijn wel de stervormige barsten en groene verkleuring in de natuursteen waarin de borstwering bevestigd is. Deze barsten en verkleuring zouden het gevolg zijn van corrosie van de smeedijzeren pinnen die verticaal doorheen de rechtstanden van de borstwering lopen en contact maken met de natuursteen.

Het betonnen plafond verkeert in een matige conditie. Er kan wat afbladderende verf en enkele loszittende fragmenten worden teruggevonden, maar aan het achterliggend beton blijkt verder geen schade aanwezig, noch kan er wapeningscorrosie vastgesteld worden. Wel werd er asbest teruggevonden in de verflagen.

De verlichting voldoet niet meer aan de huidige eisen. De halogeenspots en T.L. verlichting vereist een aanzienlijke kost aan energieverbruik en onderhoud door de beperkte levensduur van de lampen. Daarnaast zijn de meeste van de armaturen niet meer werkzaam.

Figuur 11715 (links): Scheurvorming in natuursteen boven gedenkplaten (©Triconsult); Figuur 118 (rechts): Herstellingen aan natuursteen t.h.v. de zitbank (©Triconsult)

Figuur 119 (links): Bruinverkleuring horizontale elementen en gedenkplaten (©Triconsult); Figuur 120 (rechts): Scheurvorming natuursteen t.h.v. verankering borstwering en uitbloeiingen t.g.v. oxidatie (©Triconsult)

3.3.2.5 Traptorens

De vier trappen en ladders naar de kelders verkeren in een matige tot slechte conditie. De metalen trappen zijn grondig te ontroesten en verstevigingswerken zijn nodig t.h.v. de bordessen. De ladders naar de kelder vereisen onderhoudswerken en de kwaliteit van het toegangsluik voldoet niet. Daarnaast zijn ook extra beveiligingsmaatregelen vereist t.h.v. de trapleuningen.

De witte afwerking van de binnenmuren is sterk vervuild en verweerd. Het verfwerk verpoedert/verkrijt weg t.h.v. diverse bakstenen. Door de hoge vochtbelasting (ondermaatse bescherming tegen weersinvloeden) zijn de houten kaders van de vier luiken op het dak volledig ingerot. Daarnaast zijn in het gevelmetselwerk schuine, verticale en horizontale scheuren op te merken die wellicht te wijten zijn aan een geringe zetting en thermische werking. Ook de betonnen vloerplaten en bordessen vertonen scheuren in de hoeken. Mogelijks werden de vloerplaten verkeerd gewapend om de belasting van de metalen trap afdoende op te vangen.

Figuur 16 (links): Traphal noordoost (1) - schuine scheurvorming in metselwerk (©Triconsult); Figuur 122 (rechts): Traphal noordoost (1) - Verticale barst in hoek + schuine scheur in betonnen bordes (©Triconsult)

Figuur 12317 (links): Traphal noordwest (2) - Afscheuring dakplaat (©Triconsult); Figuur 124 (rechts): Traphal noordwest (2) - Barst betonnen dakplaat (©CWGC)

Figuur125 (rechts): Traphal zuidwest (4) - Afscheuring tussen metselwerk en betonnen dakplaat (©Triconsult); Figuur 126 (links): Traphal zuidoost (3) - Vochtige plekken + roestvorming trapvoeten (©Triconsult)

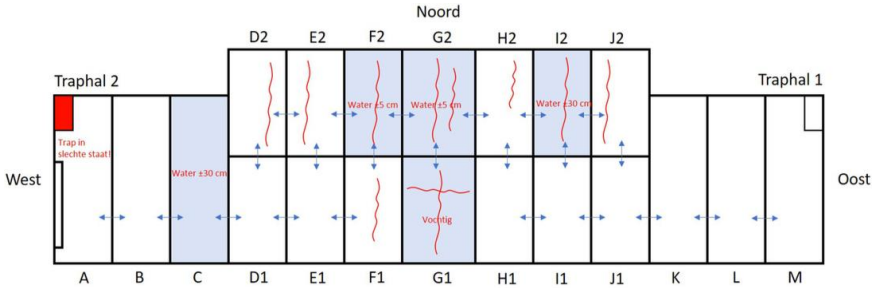

Figuur 18 (rechts): Traphal noordwest (2) – Barstvorming (©CWGC); Figuur 128 (rechts): Traphal zuidwest (4) – Barstvorming (©CWGC)

3.3.2.6 Kelders

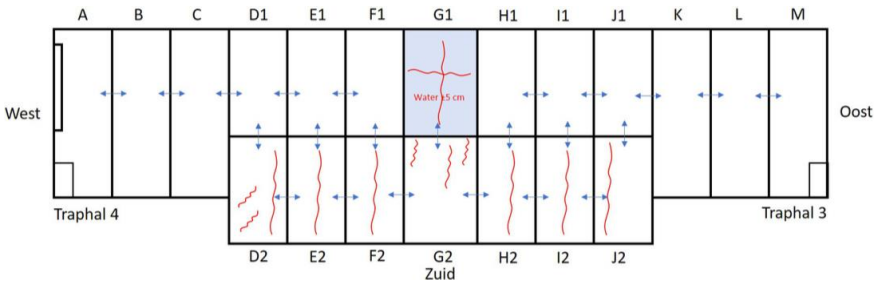
In de kelders kon geen belangrijke schade vastgesteld worden. In de betonnen wanden van de kelderkuipen zijn her en der grindnesten en holtes in het beton aanwezig, maar recente scheuren lijken er niet te zijn. Hier en daar is er een stuk wapening zichtbaar dat door geringe betonbedekking ernstig is doorgeroest; dit betreft voornamelijk restanten van bekistingsklossen die zijn weggerot.

In de dakvlakken van de kelderruimtes zijn redelijk wat scheuren vastgesteld die bij regenweer gepaard gaan met waterinfiltraties; deze scheuren hebben evenwel niet geleid tot belangrijke schade aan de betonconstructie. Voorlopig kunnen er enkel kalkuitbloeiingen en roestuitlopers waargenomen worden. Betonafbarstingen en/of ernstige wapeningscorrosie is niet aanwezig.

In enkele kelderruimtes werd wel een zekere waterstand aangetroffen.

Figuur 19: Schematisch grondplan kelderruimte noordzijde (©Triconsult)

Figuur 129: Schematisch grondplan kelderruimte zuidzijde (©Triconsult)

Figuur 130 (links): Kelder noord (D2) - Kalkuitbloeiingen t.h.v. watervoerende scheur (©Triconsult); Figuur 131 (rechts): kelder zuid (H2) - Watervoerende scheuren + uitbloeiingen (©Triconsult)

Figuur 132 (links): kelder zuid (H2) - Blootliggende wapeningsstaaf, geroest (©Triconsult); Figuur 133 (rechts): kelder noord (J2) - Grindnesten t.h.v. stortnaad (©Triconsult)

Figuur 134 (links): kelder noord (I2) - Hoge waterstand (circa 30 cm) in kelderkuip (©Triconsult); Figuur 135 (rechts): kelder noord (G2) - Kalkuitbloeiingen en sporen van roestvorming (©Triconsult)

3.3.2.7 Zolders

De zolders verkeren in een matige tot slechte conditie. In de betonnen dakplaat (boog) is zowel t.h.v. de noord- als zuidwestelijke hoek een schuine scheur aanwezig. Gelet op de aanwezige uitboeiingen in de vorm van kalk- en roestuitlopers kunnen we stellen dat deze scheuren licht watervoerend zijn. Vermoedelijk zijn deze scheuren het gevolg van een thermische werking van de dakplaat (krimpen en uitzetten van de dakplaat onder invloed van de zonbelasting). Het baksteenmetselwerk vertoont her en der geringe sporen van vorstschade. In de natuurstenen elementen zijn geringe scheuren t.h.v. de voegen op te merken. Deze scheuren kunnen ook worden waargenomen aan de onderzijde van de poort, maar het betreffen evenwel geen structurele scheuren die de stabiliteit in het gedrang brengen. De stalen latten in de stellinggaten zijn ernstig gecorrodeerd en beginnen uit te vallen, maar leiden niet tot schade aan het baksteenmetselwerk.

Figuur 136 (links): Zolder westzijde - schuine scheurvorming in betonnen dakplaat (boog) (©Triconsult); Figuur 137 (rechts): Zolder westzijde - scheur in voeg tussen natuursteenblokken (©Triconsult)

Figuur 13820 (links): Zolder oostzijde - Stellinggat + ernstige corrosievorming stalen lat (©Triconsult); Figuur 139 (rechts): Zolder oostzijde - Scheurvorming dakplaat + uitbloeiingen (©Triconsult)

4 ERFGOEDWAARDEN

4.1 ERFGOEDWAARDEN

De Menenpoort wordt beschermd als onderdeel van het monument '*Vestingen*' omwille van het algemeen belang gevormd door de historische en sociaal-culturele waarde ervan (besluit 2228).

De erfgoedwaarden worden in het beschermingsbesluit niet verder gedefinieerd.

4.2 ERFGOEDWAARDEN VERTAALD NAAR HUIDIGE REGELGEVING

Ook de Menenpoort op zichzelf bezit een breed scala aan erfgoedwaarden die van dit unieke Monument een plek vol betekenis maken.

4.2.1 Architecturale waarde

Het ontwerp van de Menenpoort weerspiegelt een specifieke bouwtypologie. Het heroprichten van honderden begraafplaatsen en gedenktekens was niet alleen één van grootste architecturale bouwprojecten in de eerste helft van de 20ste eeuw; er werd ook een specifieke architecturale vormentaal gezocht die uiting kon geven aan het grote verlies dat werd geleden. De vier hoofdontwerpers van de IWGC[14] hebben – elk op hun eigen manier – het classisme als inspiratiebron gebruikt om expressie te geven aan de grote verliezen. De schoonheid van de klassieke architectuur is als het ware een antidotum voor het menselijke lijden.[15]

Sir Reginald Blomfield (1856 - 1942), één van de hoofdontwerpers, kreeg de opdracht om het ontwerp voor de Menenpoort te vervaardigen. Hij paste voornamelijk een historisch getint classicisme toe; wat goed leesbaar is in de vormgeving van de Menenpoort. Het ontwerp en de realisatie van het Monument wordt vandaag als één van de hoogtepunten beschouwd uit de carrière van Blomfield en kent weinig gelijken. De Menenpoort – gekarakteriseerd door witte natuursteen en rode baksteen - ontleent zijn vormgeving aan een klassieke triomfboog. Blomfield ging echter een stap verder. Hij maakte een compositie van klassieke (decoratieve) elementen en gaf een andere, diepere en meer sombere betekenis aan deze klassieke architecturale vormentaal. Het is een groots

[14] Imperial War Graves Commission, voormalige benaming van de Commonwealth War Graves Commission
[15] Camerlynck S., 2019

monument maar de hal – als een gewelfd mausoleum – vormt als het ware een omsloten ruimte voor bezinning en herdenking.

4.2.2 Culturele waarde

De Menenpoort is een fysieke getuige van een nieuw herdenkingsritueel dat tijdens en na de Eerste Wereldoorlog werd geïntroduceerd. Nog voor het einde van de oorlog werd er nagedacht over hoe om te gaan met het groot aantal slachtoffers die hun leven lieten in vreemde contreien. Hoewel veel familieleden de wens hadden hun geliefden een eigen gedenkteken te geven dicht bij huis, werd toch geopteerd voor het oprichten van militaire herdenkingsplekken in het land waar ze overleden.[16] Deze beslissing heeft er ook voor gezorgd de oorlogsherinnering tot op vandaag nog steeds erg aanwezig is. De families bleven fysiek gescheiden van het lichaam van hun geliefde en de frontzone werd en is de plaats bij uitstek om te herdenken.[17]

Het individueel herdenken van oorlogsslachtoffers op universele schaal, wordt voor het eerst in de geschiedenis toegepast. Het is pas vanaf de Eerste Wereldoorlog dat elke gevallene, ongeacht zijn rang, stand, ras en geloof, herdacht wordt bij naam, ofwel op een grafsteen ofwel op een gedenkteken. De extreme scheiding tussen de levenden en de doden heeft een fundamentele invloed gehad op het rouwkarakter na de oorlog. Het werd een publieke aangelegenheid die werd versterkt door de overheid. De grote inspanning, zoals de bouw van de Menenpoort, kan dan ook in deze context worden gekaderd.

4.2.3 Historische waarde

De Menenpoort maakt deel uit van de historische vestingen en werd gebouwd op de plaats van de '*Hangwaert poort'*. Het Monument verbindt zo als het ware het pre-oorlogsverleden met de 20ste -eeuwse geschiedenis van de Stad Ieper.

De Menenpoort illustreert de realiteit van het oorlogsdrama dat zich meer dan honderd jaar geleden afspeelde in de Vlaamse velden. Het herinnert aan de strategische ligging van en de vele veldslagen die in deze streek tijdens de Eerste Wereldoorlog plaatsvonden. Vooral de meer dan 54.000 gegraveerde namen weerspiegelen de grootschaligheid en het mondiale karakter van deze gebeurtenissen. De namen op hun beurt hebben ook een grote historische link met héél wat families en individuen die verwanten en naasten verloren.

Daarnaast is de Menenpoort gelieerd met het werk van enkele toonaangevende personen uit het begin van 20ste eeuw; van Sir Reginald Blomfield die het Monument

[16] Odgers e.a. 2016
[17] Meire J., 2003

ontwierp – over Sir William Reid-Dick, die de beelden beeldhouwde – tot Rudyard Kipling, die de inscripties bedacht.

4.2.4 Sociale waarde

De Menenpoort – met meer dan 54.000 gegraveerde namen – wordt bezocht door mensen van over de hele wereld. Vooral de confrontatie met de grootschaligheid van dit fenomeen is essentieel in het begrijpen van de oorlog, deze te duiden voor latere generaties, en inzicht te verwerven in de mechanismen van oorlog. De oorlogserfenis van de Ieperboog en de Menenpoort in het bijzonder geeft het landschap een bijzondere herinnering- en belevingswaarde waardoor jaarlijks vele duizenden bezoekers worden aangetrokken. Deze beleving wordt versterkt door de Last Post ceremonie die dagelijks om 20u onder de Menenpoort plaatsvindt. Het monument is niet enkel van nationaal maar ook van grote internationale waarde.

5 BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN

5.1 BEHEERSVISIE

Het behoud van de Menenpoort als herdenkingsmonument van de oorlogsslachtoffers uit de Eerste Wereldoorlog

Sinds haar oprichting in 1917, is het herdenken van oorlogsslachtoffers uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog nog steeds het belangrijkste objectief van de Commonwealth War Graves Commission.

Hierbij is het behoud van de eigenheid en de erfgoedwaarden van het herdenkingsmonument van cruciaal belang. Zoals beschreven in hoofdstuk 4 heeft het Monument een historische, architecturale, sociale en culturele waarde. Deze waarden moeten worden behouden en versterkt. Er wordt gestreefd, om steeds vertrekkend vanuit het originele ontwerp, de duurzaamheid van de site te optimaliseren.

In 2027 wordt het 100-jarig bestaan van de Menenpoort herdacht en de CWGC streeft er dan ook naar om het Monument terug volledig in ere te herstellen.

Om ook in de toekomst dit Monument en haar erfgoedwaarden te kunnen bewaren, is het essentieel om deze plek inclusief te ontsluiten en te ontwikkelen tot Open Erfgoed.

Om ook in de toekomst de erfgoedwaarde van deze site te kunnen bewaren, is het essentieel om een draagvlak te creëren, het monument zo inclusief mogelijk te ontsluiten en optimaal in te zetten op de beleving.

Hierbij zal ook het Ieper Informatie Centrum dat op enkele meters van de Menenpoort gelegen is, een essentiële ondersteunende rol bijspelen.

5.2 DOELSTELLINGEN

5.2.1 Restauratie van de Menenpoort

Gezien het huidige schadebeeld – opgenomen in hoofdstuk 3 van het beheersplan – is op korte termijn een restauratiecampagne aangewezen. De maatregelen werden opgenomen in hoofdstuk 6 (eenmalige ingrepen).

De restauratie heeft als doel de erfgoedwaarden van het monument te bewaren en bloot te leggen. De restauratie moet gebaseerd zijn op historisch bronmateriaal en daarnaast moet ook de achterliggende reden voor de nood aan interventies onderzocht worden (m.b.v. vooronderzoeken).

Bij het restaureren van de erfgoedelementen, wordt er niet beoogd om een gloednieuwe uitstraling te bekomen, maar wordt er gestreefd naar een behoud van het authentieke karakter. Het moet gebaseerd zijn op een respect voor de gelaagdheid van het monument, het origineel materiaalgebruik en technieken.

Zo worden de sporen en beschadigingen ten gevolge van de tweede Wereldoorlog niet uitgewist maar bewaard aangezien ze bijdragen tot het historisch verhaal van het Monument.

Wanneer herstel en/of restauratie niet voldoende is om de erfgoedwaarden te verzekeren, kan geopteerd worden voor reconstructie. Als de toestand van het erfgoedelement dermate slecht is dat de erfgoedwaarde ervan niet meer verzekerd kan worden, kan het element gereconstrueerd worden. Hierbij moet er zoveel mogelijk geopteerd worden voor de recuperatie en het gebruik van historisch bouwmateriaal en technieken. Hierbij kunnen verscheidenen onderzoekstechnieken, zoals mortelanalyse, verhelderend werken. Om de betekenis en de erfgoedwaarde van een site in ere te herstellen en te versterken, kunnen verdwenen erfgoedelementen worden hersteld indien er zekerheid bestaat over hun uitzicht en het materiaalgebruik. Een herstel op basis van hypotheses en vermoedens is dus niet toegelaten. Elke reconstructie moet voorafgegaan en begeleid worden door een bouwhistorisch onderzoek. Daarnaast moet ook de achterliggende reden voor de verwijdering van het element worden onderzocht. Bovendien moet ook het lange termijn onderhoud en de duurzaamheid van dit herstel in gedachten worden gehouden, alsook de lokale wet- en regelgeving.

5.2.2 Het behoud van het Monument is gebaseerd op een duurzaam, aanhoudend en regelmatig beheer en onderhoud.

De beste manier om een lange termijn bewaring te garanderen, is een routineuze zorg en onderhoud. Het behoud van het monument vereist op de eerste plaats een regelmatige inspectie en indien nodig onderhoudswerken. Dit voorkomt op lange termijn grootschalige en dure restauratiecampagnes. De tuinploeg is wekelijks aanwezig op de site en voert kleine onderhoudstaken uit, zoals het maaien van het gras, reinigen van de trappen en oppoetsen van Registerkastjes.

Daarnaast wordt het Monument jaarlijks geïnspecteerd door de CWGC inspecteurs en elke 5 jaar door Monumentenwacht. Indien nodig, worden aansluitend de nodige onderhoudswerken uitgevoerd.

Hierbij is een hoge graad van vakmanschap essentieel: enkel ervaren specialisten, die een duidelijk inzicht in en kennis van historische structuren hebben, kunnen het onderhoud en restauraties uitvoeren.

5.2.3 De Menenpoort wordt beheerd volgens de huidige erfgoedpraktijken; maar vraagt toch een specifieke aanpak

De Menenpoort is meer dan een erfgoedmonument. Er speelt eveneens een belangrijke herdenkingsfunctie, die een specifieke aanpak vereist. Zo zijn bijvoorbeeld de leesbaarheid van de inscripties op de naampanelen van cruciaal belang. Zoals in hoofdstuk 4 aangetoond, is er vanaf de Eerste Wereldoorlog een nieuwe begrafenisrite te herkennen. Voor het eerst in de menselijke geschiedenis worden oorlogsslachtoffers individueel herdacht. Elke gesneuvelde werd bij naam herinnerd, ofwel op een grafsteen of op een gedenkteken. De leesbaarheid en herkenbaarheid van de inscripties is dan ook cruciaal om aan deze gedachte te voldoen.

5.2.4 Alle werkzaamheden en veranderingen moeten geregistreerd worden in het onderhoudslogboek.

Het is van essentieel belang om te registreren hoe de site zich ontwikkelt. Onderhoud en restauratiewerkzaamheden worden steeds geregistreerd in het restauratiedossier van de site en worden opgenomen in het onderhoudslogboek (zie hoofdstuk 7).

5.2.5 Duurzaamheid optimaliseren van de site

Steeds vertrekkend vanuit het originele ontwerp en het behoud van de erfgoedwaarden, wordt gestreefd om de duurzaamheid van de site te optimaliseren.

De CWGC hanteert een restauratiebeleid die op zich duurzaamheid vooropstelt. Behoud en herstel in situ, met recuperatie van de bestaande authentieke materialen geniet steeds te voorkeur.

De CWGC wil echter nog een stap verder gaan in dit proces. De haalbaarheid van de integratie van een groendak (op centraal en/of zijdaken) wordt dan ook onderzocht. Onderzoek heeft uitgewezen dat de dakdichting onder een groendak tot wel 3 keer langer meegaat. Het groendak zorgt ervoor dat UV-stralen de onderlaag niet bereiken, waardoor de dichting soepel blijft en er geen barsten ontstaan. Daarenboven vergroot een groendak ook de buffercapaciteit, doordat een groot deel van het hemelwater via het groendak terug kan verdampen. Naargelang de dikte van het gekozen substraat kan een groendak ook de biodiversiteit aanmoedigen. Bepaalde plantensoorten trekken namelijk verstuivers aan, wat ook de bijenpopulatie ten goede komt. Als laatste zou het ook een esthetische meerwaarde aan het dak geheel met zich meebrengen.

5.2.6 Optimalisatie van de architecturale en functionele verlichting

Zoals beschreven in hoofdstuk 3, brengen de aanwezige halogeenspots en T.L.-verlichting naast een aanzienlijke kost in energieverbruik ook een grote onderhoudskost met zich mee door de beperkte levensduur van de lampen. Daarnaast is ook het lichtconcept gedateerd. De CWGC streeft dan ook naar een optimalisatie en vernieuwing van het lichtconcept van de Menenpoort.

5.2.7 De Menenpoort als Open Erfgoed

Er wordt verwezen naar het volledige open erfgoed dossier toegevoegd in bijlage 4.

5.2.7.1 Ontsluitingsconcept

De Menenpoort te Ieper is permanent opengesteld en toegankelijk voor bezoekers. Om de ontsluiting te versterken, wordt ook het vlakbij gelegen CWGC Ieper Informatiecentrum optimaal ingezet.

Het ontsluitingsaanbod bevat op vandaag zowel directe als indirecte methodes:

- Informatiepaneel ter hoogte van de Menenpoort (zijde stadscentrum)
- Informatiepaneel ter hoogte van de 'leeuwen' (zijde water)
- Informatiepaneel 'He is not missing, he is here' in het IIC
- Replica in lego in het IIC
- Leaflet '*Around Ieper*' (rond Ieper) en *'Ypres (Menin Gate) Memorial'* in verschillende talen beschikbaar
- Meertalige onthaalmedewerkers in het IIC
- Vrijwilligers (stagairs) in het IIC en aan de Menenpoort die tijdens de zomermaanden instaan voor het onthaal van bezoekers, beantwoorden van vragen, en het organiseren van informatieve *talks.*
- CWGC website met doorverwijspagina's naar de Menenpoort:
    - Algemene bezoekersinformatie: Cemetery Details | CWGC
    - Geschiedenis van het Monument: Menin Gate: the history, design and unveiling | CWGC
    - Persoonlijke verhalen: Faces of the CWGC Menin Gate Memorial | CWGC
    - Zoekmachine – databank met slachtoffers (genealogisch onderzoek, scripties, schooluitstappen,...): Find records | CWGC
- Coverage op CWGC sociale media: CWGC blog, CWGC podcast, facebook, twitter, instagram,...
- Evenementen op/aan de Menenpoort; gaande van Erfgoeddag (2019) waar bezoekers zelf de ambacht van het graveren konden ervaren, over Wapenstilstand ceremonie, tot de start van Gent-Wevelgem tegen de achtergrond van de Menenpoort

De Menenpoort is altijd opengesteld voor het publiek. Het IIC hanteert volgende openingsuren:

- van woensdag tot zondag open van 10h – 21h
- ganse jaar behalve tussen december en begin februari (i.k.v. onderhoudswerken)
- uitzonderlijk aangepaste openingsuren bij evenementen

Daarnaast staan er verschillende initiatieven gepland om de ontsluiting naar een hoger niveau te tillen. De geplande maatregelen omtrent de fysieke en inhoudelijk ontsluiting werden opgenomen in hoofdstuk 6.

De geplande restauratiewerkzaamheden zullen een cruciale rol in de publiekswerking innemen. Naast het opstarten van verschillende vooronderzoeken in kader van het restauratiedossier, werden ook stappen ondernomen om een marketing- en communicatiebureau aan te stellen dat de publiekswerking rondom de Menenpoort en de geplande restauratiewerken mee vorm kan geven. De CWGC kiest dan ook volop om de restauratiewerken als opportuniteit in te schakelen om het verhaal van de Menenpoort bij een breder en groter publiek bekend te maken. Deze initiatieven zullen het startschot vormen voor een blijvende inhoudelijke en fysieke ontsluiting rond de Menenpoort.

5.2.7.2 Doelgroepen

Er is een grote verscheidenheid onder de bezoekers aan CWGC-begraafplaatsen en Monumenten die zowel in grote georganiseerde groepen als op individuele pelgrimstocht komen.

De CWGC karakteriseert deze doelgroepen als volgt:

Family Pilgrims	Zij bezoeken een monument of begraafplaats als onderdeel van een pelgrimstocht. Het zijn vaak familiehistorici die de ervaring van hun familieleden beter willen begrijpen en beleven en hun offer willen eren op de plaats van hun herdenking. Ze zoeken naar een emotionele band met het werk van de CWGC, begrip voor het werk van de commissie op een persoonlijk niveau.
Heritage Heroes	Dit zijn bezoekers die op zoek zijn naar interessante erfgoedervaringen. Dat kan gaan van een kunstgalerij tot een slagveldtour. Zij willen zich onderdompelen in wat het gebied te bieden heeft en onderweg iets leren. Zij bezoeken de Menenpoort vanwege de grote architecturale erfgoedwaarde. Zij zijn geïnteresseerd in meer actuele informatie en een bredere historische, architecturale, geografische en sociale context.

Poppy People	In het algemeen zijn deze doelgroepen sympathieke aanhangers van militaire liefdadigheidsinstellingen. Ze zijn dankbaar voor de opoffering van de gesneuvelden en willen daar graag respect voor tonen. Ze bezoeken slagvelden als onderdeel van een algemene vakantie naar Frankrijk of Flanders Fields of binnen een battlefield tour groep. Zij zijn op zoek naar sociale ervaringen en emotionele banden, genieten van het samenzijn met gelijkgestemde mensen, leren en denken samen na.
Education Trips	Formele onderwijsgroepen die een bezoek brengen in het kader van een verkennings- of studieprogramma. Dit kunnen middelbare scholen zijn, cadetgroepen, opleidingsgroepen voor militairen of andere. Deze groepen worden vaak geleid door deskundigen op dit gebied en willen hun groepen betrekken bij de geschiedenis van de site, de omvang van het verlies en hen aanmoedigen na te denken over de impact en de gevolgen van de oorlog.
Militairy Buffs	Zij die de slagvelden en gedenktekens bezoeken om de verhalen van de Eerste en Tweede Wereldoorlog te onderzoeken. Deze doelgroepen zijn overwegend intellectueel gemotiveerd om zoveel mogelijk te weten te komen. Zij zijn op zoek naar feiten, statistieken en context en willen de begraafplaatsen en het werk van de Commissie beter begrijpen. Zij maken veel gebruik van georganiseerde rondleidingen over slagvelden, maar kunnen ook zelfverzekerd zijn om zelfstandig op verkenning te gaan en zijn misschien oud-soldaten.
Military Associations & Commemorative Groups	Verscheidene bezoekers maken een pelgrimstocht naar de site om een meer formele herdenkingsplechtigheid te houden. Dit kunnen militaire en regimentsverenigingen zijn, regionale of gemeenschappelijke belangengroepen, scholen enz. Zij komen naar de gedenkplaats omdat zij een band hebben met de daar herdachte personen en wensen een herdenkingsplechtigheid te houden en meestal een krans te leggen.

Bezoekersvolume

Als één van onze meest in het oog springende en iconische monumenten krijgt de Menenpoort veel belangstelling en wordt zij druk bezocht. Westtoer en Visit Ieper schatten het aantal bezoekers aan de Menenpoort op ongeveer 350.000 per jaar, met pieken in juni/juli en in november. In een topjaar, zoals 2014 liep dit op tot 500.000.

Daarnaast is er ook veel belangstelling van ons digitale publiek. In 2020 werden op de website van de CWGC 30.907 keer pagina's over de Menenpoort bekeken. Voor sommigen zal dit zijn om een reis te plannen, voor anderen gewoon om meer te weten te komen of om de plaats te verkennen waar hun familielid misschien wordt herdacht.

Doelgroepenbeleid

Op basis van deze bevindingen wil de CWGC middels haar algemene doelgroepenbeleid het Monument in de toekomst nog meer openstellen aan:

- een jonger publiek (vb. wandeling voor gezin met kinderen)
- mensen met een beperking (vb. virtuele ontsluiting) – inclusieve ontsluiting

Naar aanleiding van het geplande restauratieproject aan de Menenpoort[18], wil de CWGC zich met haar communicatie meer in het bijzonder op volgende doelgroepen te focussen:

- Belgen die de Menenpoort als deel van hun lokaal erfgoed kennen, maar het behoud van het monument niet specifiek linken aan de CWGC.
- Commonwealth herdenkingstoeristen, die Flanders Fields tijdens een vakantie bezoeken, die het monument kennen, maar de conservatie van het monument niet specifiek linken aan de CWGC.
- Heritage Heroes die vooral geïnteresseerd zijn in het architectuurhistorische luik van het Monument
- Schoolgroepen die het monument bezoeken als onderdeel van een georganiseerde tour.
- Bezoekers die de Last Post ceremonie bijwonen.

5.2.7.3 Toegankelijkheid

Vandaag is de binnenhal van het Monument integraal toegankelijk. Ook de Last Post ceremonie is fysiek toegankelijk. Op één van de vestingwallen staat een miniatuur van de Menenpoort met tekst in braille. De twee gaanderijen hoger gelegen op vestingen zijn bereikbaar via trappen en/of een steile helling waardoor de toegankelijkheid momenteel niet integraal is.
In het kader van de opmaak van het restauratiedossier werd doelbewust toegankelijkheid als één van de aandachtspunten gedefinieerd. Het onderzoek streeft naar een balans tussen het behoud van de erfgoedwaarde van het monument, optimale toegankelijkheid en de haalbaarheid van de implementatie. Verschillende opties werdenonderzocht: binnenlift, buitenlift en hellingslift. Gezien de minimale meerwaarde van de toevoeging van een lift (ten op zicht van de ingreep), wordt er geopteerd om hier niet verder mee te gaan. Er zal dan ook volop ingezet worden op digitale beleving.

De CWGC wil dus haar dienstverlening en communicatie bereikbaar en begrijpbaar maken voor iedereen.

- Zowel het Monument als het IIC zijn gratis toegankelijk
- De onthaalmedewerkers zijn meertalig (Nederlands, Engels, Frans en Duits)
- In de toekomst zetten we nog meer in op meertalige infopanelen en website

[18] Het selectiedossier voor de Menenpoort zal ingediend worden vóór 1 november 2021

- Virtuele beleving brengt als het ware het monument tot in de huiskamers

De samenwerking met Inter werd in tussentijd ook al opgestart.

5.2.8 De Menenpoort heeft door zijn aard geen economisch nut en werd als ZEN-erfgoed aangeduid

Er wordt verwezen naar de correspondentie met het Agentschap Onroerend Erfgoed d.d. 6 september 2021 (zie bijlage 1).

6 MAATREGELEN

6.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de beheersmaatregelen opgesomd. Hierbij wordt steeds het onderscheid gemaakt tussen eenmalige ingrepen en terugkerende maatregelen. Het exterieur van de Menenpoort wordt als eerste besproken, gevolgd door het interieur en de omgeving. De ontsluitings- en publiekswerking in het kader van Open Erfgoed komen als laatste aan bod.

6.2 EXTERIEUR

6.2.1 Onderbouw – kelders

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Betonherstel voorafgegaan door een algemene beklopping van het betonvlak	x		
Onderzoek naar de carbonatatiediepte van de betonnen vloerplaat en meting vochtgehalte.	x		
Herstel van beton	x		
Controle afdichting beton en traptreden	x		nvt
Grondige reiniging van vergaarbakken en vloerplaat		jaarlijks	nvt
Bouwkundige inspectie en onderhoud kelders indien nodig		5 jaarlijks	nvt

6.2.2 Bovenbouw - gevels

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
<u>Restauratie van het baksteen gevelmetselwerk</u> (globaal) Er wordt uitgegaan van een integrale vernieuwing van het voegwerk, gezien het divers schadebeeld. Daarbij breken de verschillende types voegwerk met de uniformiteit van het monument. Dit zal gepaard gaan met lokaal baksteenherstel en herstelling van barsten. Dit wordt voorafgegaan door een reiniging. Er wordt geopteerd voor een kalkgebonden mortel en een vervangbaksteen die qua kleur, textuur en techniciteit identiek is aan de originele baksteen (*like for like*). Dit zal bepaald worden tijdens opmaak restauratiedossier.	x		x
<u>Verwijdering van de dakdichting en teerlaag</u> op metselwerk ter hoogte van de daken	x		
<u>Restauratie van de natuurstenen elementen</u> De natuursteen dient conserverend gereinigd te worden (ter voorbereiding van de hervoeging en het plaatselijk herstel). De natuursteen dient opnieuw gevoegd te worden met een kalkgebonden voegmortel. Restauratie van de natuursteen afhankelijk van het schadebeeld. Loszittende delen dienen opnieuw vastgezet te worden of weggenomen. Ontbrekende delen kunnen aangevuld worden met steeninzetstuk (bouchon) of een compatibele herstelmortel. Grote herstellingen dienen hierbij verankerd te worden. Indien dit niet mogelijk is, kan geopteerd worden voor de reconstructie van het natuurstenen onderdeel. Verwijderen van de grijs-donkere mastiek op de boorstenen Barstvorming t.h.v. steunpunten van de balustrades is te herstellen. Er zal eveneens getracht worden om de groenverkleuring te verwijderen.	x		x

De mortellaag t.h.v. de achterkant van de kroonlijst zal afgetikt worden om na te gaan of de hechting nog voldoende is. Indien nodig, wordt dit hersteld.			
Onderhoud van de houten buitendeuren naar trappentorens (*like-for-like:* kleur identiek aan bestaande*)*		5 jaarlijks	x
Pvc ramen en houten deuren naar dak: verder onderzoek naar de originele vormgeving en vernieuwen naar het originele ontwerp.	x		
Hernieuwen van de duivenwering en wegnemen van overbodige duivenwering	x		
Bouwkundige inspectie en onderhoud gevels indien nodig		5 jaarlijks	nvt
Reiniging natuurstenen kroonlijsten		2 jaarlijks	

6.2.3 Verlichting

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Optimalisatie van het verlichtingsschema van de Menenpoort. Dit omvat zowel de architecturale verlichting als de functionele (openbare) verlichting.	x		
Onderhoud van het verlichtingssysteem		Jaarlijks	nvt

6.2.4 Daken

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Optimalisatie van de toegankelijkheid van het dak (in kader van bouwkundige inspecties, *poppy drop* en sporadisch bezoek.	x		
Verwijderen van bestaande dakdichting (sarnafil) en het plaatsen van nieuw dakdichtingssysteem	x		
Herzien en herstel van dakwaterafvoer	x		
Restauratie van de drie bronzen daklichtopeningen (oculli)	x		
Onderzoek naar de mogelijkheden van een groendak (op de koepel en/of aanliggende platte daken).	x		nvt
Vervangen van de (asbesthoudende) dakluiken	x		
Verwijderen van de intrusieve dakluiken t.h.v. trappentorens en reconstructie van het origineel ontwerp	x		
Implementatie van het groendak	x		
Onderhoud van het groendak		2 x/jaar	nvt
Bouwkundige inspectie en onderhoud daken en oculi indien nodig		5 jaarlijks	nvt
Nazicht goten		Jaarlijks	nvt

6.3 INTERIEUR

6.3.1 Centrale hal & galerijen

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Nazicht van herdenkingspanelen		5 jaarlijks	nvt
Reiniging (stoomreiniging) en plaatselijk herstel van herdenkingspanelen (bouchons, grouting, verlijming) De natuursteen dient conserverend gereinigd te worden. Restauratie van de natuursteen afhankelijk van het schadebeeld. Loszittende delen dienen opnieuw vastgezet te worden of weggenomen. Ontbrekende delen kunnen aangevuld worden met steeninzetstuk (bouchon) of een compatibele herstelmortel. Scheuren en barsten kunnen hersteld worden met een grouting specie (kalkoplossing). Grote herstellingen dienen hierbij verankerd te worden.	x		x
Vervangen van herdenkingspanelen als schadebeeld te verregaand is (*like for like).* Er wordt gekozen voor een identieke vervangsteen in Portland met identieke lay-out.	x		x
Aanpakken vocht- en zoutproblematiek herdenkingspanelen ter hoogte van de (ontdubbelende) trap	x		
Verwijderen van de asbesthoudende verflaag, gevolgd door herstel van het cassettenplafond en plaatsen van nieuwe verlaag	x		
Nazicht vloeren en trappen in blauwe hardsteen en lokaal herstel indien nodig	x		
Reiniging en restauratie van de balustrade (galerijen)	x		
Onderhoud Registerbox (reiniging en oppoetsen met was)		Jaarlijks	nvt
Ontstoffen plafond		Jaarlijks	nvt

Trappen proper houden (incl. verwijderen van kransen)		1 à 2x /maand	nvt
Bouwkundige inspectie en onderhoud centrale hal en galerijen		5 jaarlijks	nvt

6.3.2 Trappentorens

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Herstel van de smeedijzeren trappen	x		
Optimalisatie van de toegankelijkheid in 1 van de 4 trappentorens	x		
Herstel van toegangsluiken naar kelders	x		
Herstel ladders naar kelders	x		
Herstel van scheurvorming metselwerk	x		
Verwijderen van de niet ademende verflaag op metselwerk	x		
Bouwkundige inspectie en onderhoud elementen in trappentorens		5 jaarlijks	nvt

6.3.3 Zolderruimtes

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Optimalisatie van de verluchting	x		
Bouwkundige inspectie en onderhoud zolderruimtes		5 jaarlijks	nvt

6.4 OMGEVING

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Restauratie van brug (bakstenen metselwerk en natuursteen)	x		
Onderhoud van graspartijen en talud In de zomer en lente: maaien en boorden In de herfst: bladeren verwijderen 1 x per jaar mos verwijderen		Wekelijks	nvt
Onkruid verwijderen		Indien nodig	nvt
Scheren van hagen om vorm te behouden (*like-for-like*)		2x/jaar	x

6.5 ONTSLUITINGSWERKEN & PUBLIEKSWERKING

Aard der werken	**Eenmalig**	**Terug - kerend**	**Vrijstelling toelating**
Uitwerken van een interactieve zoektocht voor kinderen (6-12 jaar) en hun families rond de Menenpoort	X*		nvt
Samenwerking met Westtoer voor een tijdelijke tentoonstelling rond het thema '*witnesses in the landscape*' (2023) en de eeuwherdenking van de Menenpoort (2027)	x		nvt
Verder uitwerken van de educatie- en vrijwilligerswerking en het IIC gebruiken als uitvalbasis voor workshops, talks,…	X*		nvt

Bestendigen van partnerschap met Herita en het toetreden tot het Open Monumenten Netwerk	X*		x
Meer inzetten op meertalige informatiedragers		x	x
Ontwikkelen van dagprogramma's in samenwerking met lokale partners (toeristisch pakket aanbieden)	X*		x
Inzetten op publicatie in vaktechnische magazines, zoals Monumenten & Landschappen.		x	x
Ontwikkelen van een digitale en virtuele beleving	X*		x
Uitwerken van een marketing en communicatiestrategie om maatregelen te definiëren in kader van de geplande restauratiewerken[19] (stellingbekleding, tijdelijke tentoonstelling gewijd aan de restauratie, sociale media campagne,..)	X		x

Eenmalige ingrepen die na implementatie een permanent karakter zullen krijgen, zijn aangeduid met *

[19] Zie ook lijst met ontsluitingswerken die in aanmerking komen voor een bijkomende premie

7 OPVOLGING & EVALUATIE

7.1 SAMENWERKING AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

De Commonwealth War Graves Commission heft een structurele samenwerkingsrelatie opgebouwd met het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Er wordt een 3 maandelijks overleg ingepland waarin onze sites, projecten, etc. voorgesteld en besproken worden. Dit wordt vaak gekoppeld met plaats- en werfbezoeken.

De Menenpoort is een terugkomend agendapunt op deze vergaderingen.

7.2 NAZICHT EN CONTROLE

Zoals is de visie reeds beschreven, vormt een routineuze zorg en onderhoud de beste manier om een lange termijn bewaring te garanderen. Het Monument wordt jaarlijks geïnspecteerd door de CWGC surveyors. Daarnaast zal Monumentenwacht elke 5 jaar een gedetailleerde bouwkundige inspectie uitvoeren (inclusief kelders, zolders, façades met touwtechnieken). Indien nodig, zullen de nodige onderhoudswerken aansluitend uitgevoerd worden.

7.3 ONDERHOUDSLOGBOEK

Alle interventies en de realisaties van de beheersdoelstellingen worden geregistreerd in het onderhoudslogboek – bestaande uit:

- Actueel toestandsrapport
- Overzicht van de (preventieve) maatregelen en werkzaamheden van het afgelopen 6 jaar

Daarnaast bevat het onderhoudslogboek een terugblik en rapportage over de openstelling – bestaande uit:

- Overzicht en verslag van de publiekswerking en evenementen, inclusief stand van zaken omtrent de actiepunten opgenomen in het plan van aanpak en de '*lessons learned*'

- Globaal bezoekersevaluatie waarin een overzicht van de bezoekershoeveelheden, de bereikte doelgroepen en hun ervaringen worden geanalyseerd
- Nieuwe actiepunten voor de volgende 6 jaar